

Konkurransetilsynet
Norwegian Competition Authority

Lovendringer • Karteller • Luftfart • Bøker • Kraft • Finans
Legemidler • Landbruk • Internasjonalt samarbeid

Årsberetning 2003

Konkurransen gir bedre og billigere produkter

Ny konkurranselov

■ Den nye konkurranseloven medfører en betydelig harmonisering til EU/EØS-regelverket.

– Det blir enklere for norske bedrifter. Tidligere har de måttet ta hensyn til ett regelverk som gjelder norske forhold og ett som gjelder EØS-området. Nå er de norske reglene mer lik EØS-regelverket, sier juridisk direktør Mads Magnussen i Konkurransetilsynet.

Konkurransetilsynet behandlet i 2003 flere store saker som ble mye omtalt i massemedier. Eksempler på dette er DnB NOR-fusjonen og salg av legemidler.

« Prisene på flybilletter har gått kraftig ned. Siden Norwegian annonserte sin inntreden i markedet, har prisene falt 20 prosent.

Avdelingsdirektør Lasse Fridstrøm i Konkurransetilsynet

Kartellene koster samfunnet dyrt

■ Stadig oftere får Konkurransetilsynet tips fra publikum som mistenker prissamarbeid eller andre former for kartellvirksomhet. Og slike saker blir stadig vanskeligere å etterforske. – Samarbeidsformene er sofistikerte, og deltakerne gjør sitt ytterste for å dekke over den ulovlige virksomheten. Det sier avdelingsdirektør Cecilie Wetlesen Borge i Konkurransetilsynets etterforskningsavdeling.

INNHOOLD

4	Meninger om kartellet	20	Finans
5	10-årsjubileum	22	Legemidler
6	Direktøren har ordet	24	Landbruk
8	Ny konkurranselov	26	Diverse saker
10	Kampen mot kartellene	28	Internasjonalt samarbeid
12	Kontroll og håndheving	30	Formål og oppgaver
14	Luftfart	31	Kommunikasjon og profilering
17	Bøker	32	Organisasjon
18	Kraft	35	Statistikk

« Konkurransetilsynet er avhengig av et nært samarbeid med andre myndigheter, som Kredittilsynet, Norges vassdrags- og energidirektorat og Post- og teletilsynet, forbrukermyndighetene Forbrukerombudet og Forbrukerrådet, samt påtalemyndigheten, særlig Økokrim. Etablerte samarbeidsordninger er videreutviklet for å øke slagkraften i konkurransepolitikken.

Knut Eggum Johansen
Konkurransedirektør

Ønsker å fjerne komplisert ordning

■ Ordningen med prisutjevning i meierisektoren bør avvikles. Det mener Konkurransetilsynet, som sier at ordningen er svært komplisert og komplekst sammensatt av subsidier og avgifter. – Vi mener det ville vært mer hensiktsmessig at priser og produksjon i langt større grad ble bestemt av tilbud og etterspørsel i markedet, sier avdelingsdirektør Lasse Ekeberg i Konkurransetilsynet.

« Det er ikke god nok konkurranse, verken mellom de enkelte preparatene eller mellom apotekene og de nye utsalgsstedene.

Lasse Fridstrøm
Avdelingsdirektør i Konkurransetilsynet

Hver fjerde kraftkunde med tilgang til Internett har vært innom Konkurransetilsynets nettsted for å sjekke hva de må betale for kraften hos de forskjellige leverandørene.

Kundene bedras!

Konkurransetilsynet har invitert Eva Joly og Trygve Hegnar for å høre deres mening om tilsynets arbeid mot kartellvirksomhet.

■ Spørsmålet er litt kinkig. Det inviterer til å spekulere litt. Hva som er sikkert, er i alle fall at sakene viser at konkurransen ikke fungerer godt i de aktuelle markedene. Kartellsamarbeid er jo nettopp fravær av konkurranse.

Konkrete tilfeller av kartellvirksomhet i en bransje vil være en referanse som gir god statistisk grunn til å anta at det reelle kartellsamarbeidet er større enn det man faktisk har avdekket. På den måten kan sakene gi en viss idé om det totale omfanget av kartellsamarbeid i dette markedet. Det er imidlertid vanskelig å si at kartellsamarbeid i en bransje har noen overføringsverdi til andre markeder. Til det er de forskjellige markedene for ulike.

Konkurransetilsynet har avdekket at det også i Norge foregår omfattende ulovlig kartellsamarbeid i enkelte markeder.

Hva kan dette være en indikasjon på?

■ Jeg har vanskelig for å se at det, når det gjelder kartellbekjempelse, finnes andre effektive virkemidler enn vidtgående og effektive etterforskningsfullmakter og ileggelse av strenge sanksjoner. Etter min oppfatning er det også meget viktig av preventive grunner å la de ansvarlige stå personlig til ansvar. Jeg synes også personlig straffansvar er viktig i en filosofisk sammenheng.

Når det gjelder bekjempelse av konkurransekriminalitet, tror jeg også det er viktig å ha betydelig fokus rettet mot det internasjonale samarbeidet. Stadig flere saker er grenseoverskridende. Hvis man ikke har effektive regler og et internasjonalt samarbeidsklima som «overvinne» statsgrensene, kan man ende opp med at mange viktige saker aldri blir avdekket og at sakenes omfang og alvor ikke blir tydeliggjort.

Hvordan bør myndighetene forholde seg til problemet?

■ Etter min oppfatning bør næringslivet praktisere «null-toleranse» overfor alt som smaker av kartellsamarbeid. I dette ligger blant annet at det organet eller den personen som står over den som har vært med på kartellsamarbeid, bør sørge for at vedkommende finner seg noe annet å gjøre! Her tror jeg at en del norske bedrifter har mye å hente. Det er viktig å signalisere at man ikke bare ser på en dom for kartellsamarbeid som et arbeidsuhell!

I arbeidet mot konkurransekriminalitet mener jeg også at bedriftene bør identifisere avdelinger og personer som er risikoutsatt, og iverksette tiltak som er nødvendige for at «kartellmiljøer» ikke skal kunne oppstå.

Hva bør næringslivet, den enkelte bedrift, leder og medarbeider, gjøre dersom de oppdager slike forhold?

■ Det er vanskelig for meg å gå inn på hvilke konkrete ressurser de rettshåndhevende organene må ha. Ressursene må være tilstrekkelige for å nå målet. Jeg forutsetter selvsagt at regelverket er adekvat. Når det gjelder de menneskelige ressurser, kreves for det første et visst antall mennesker som behersker oppgavene. En del erfarne folk er nok viktig. Siden sakene ofte er komplekse og omfattende, tror jeg det er viktig for en effektiv bekjempelse at sakene også behandles i miljøer som har evne til å arbeide langsiktig og målrettet med dem.

Hvilke ressurser bør Konkurransetilsynet og påtalemyndigheten (Økokrim) ha for å sørge for lovlydighet og sunne konkurranseforhold i næringslivet?

■ Hvor omfattende dette er, kan vel diskuteres. Det at flere store saker er kommet opp, skyldes først og fremst at konkurransemyndighetene håndhever loven, og at de negative sider ved ulovlig kartellsamarbeid er blitt klarere for flere, med dertil hørende tips og avsløring av ulovlig kartellsamarbeid.

Dessverre er det nok slik at mange i næringslivet ikke har forstått hvor alvorlig og skadelig slikt samarbeid er. Prissamarbeid og deling av kontrakter har vært en del av hverdagen. Sjøkket kom trolig da norske redere ble innblandet i og dømt til bøter og fengselsstraff for ulovlig prissamarbeid i USA.

■ Være strengere og rettslig forfølge ethvert mulig ulovlig kartellsamarbeid som kan sies å ha betydning for konkurransen og samfunnet.

■ Melde fra til Konkurransetilsynet, men det er nok for enkelt og naivt å tro at det vil være det normale. Egeninteressen for bedrift, ansatte og ledere vil være for sterk. Jeg tror det er de spektakulære tilfellene, som kanskje er de vanskeligste å forfølge rettslig, som vil virke mest avskrekkende og nyttig for Konkurransetilsynet.

■ Det er et umulig spørsmål å svare på. Hva er nok? Verken Konkurransetilsynet eller Økokrim vil noen gang få de ressurser som helt ut kan gi lovlydighet og sunne konkurranseforhold i næringslivet. Og vil vi ha et slikt overvåkningsapparat? Alle vil ha mer, men jeg vet ikke om Økokrim og Konkurransetilsynet forvalter sine ressurser optimalt.

Konkurransetilsynet 10 år

Konkurransetilsynet ble opprettet ved inngangen til 1994, samtidig som konkurranseloven trådte i kraft. Tilsynet erstattet Prisdirektoratet og Statens pristilsyn, og den nye loven avløste to lover fra 1948 og 1953.

Konkurranseregler i 90 år – en pionér i Europa

I 1914 fikk Norge lovregler som blant annet gav myndighetene adgang til å fastsette maksimalpriser. I 1917 kom de første antitrustbestemmelsene.

En lovbestemmelse i 1920 gav oss Kartellregisteret, som eksisterte helt frem til 1994. Monopol- og storbedrifter og sammenslutninger, avtaler og andre ordninger mellom næringsdrivende som hadde innskrenkninger i den fri konkurransen som formål, skulle meldes til Statens prisdirektorat.

I 1926 ble trustloven innført (lov om kontroll med konkurranseinnskrenkninger og med prismissbruk). Den var en av de mest moderne konkurranselover i Europa.

I 1947 vedtok Stortinget en midlertidig prislov, i 1948 en såkalt håndhevingslov og i 1953 en permanent prislov (lov om kontroll og regulering av priser, utbytte og konkurranseforhold).

Tre epoker de siste 50 år

Pris- og konkurransepolitikken i Norge de siste 50 år kan naturlig deles opp i tre deler:

I perioden 1954–1971, spesielt på 1960-tallet, var hovedformålet å effektivisere konkurransen. I perioden 1972–1980 var hovedoppgaven å medvirke til bedre kontroll med prisutviklingen. Fra og med 1981 har effektiv konkurranse i næringslivet igjen hatt førsteprioritet.

I 1957 ble det forbudt for sammenslutninger eller grupper av leverandører å fastsette priser og avanser for videreforhandlere. I 1960 fikk næringsdrivende forbud mot å samarbeide om priser og avanser.

I 1954 ble det opprettet et «domstøllignende forvaltningsorgan», Priserådet, som i første rekke skulle behandle boikottsaker. En ny paragraf i prisloven i 1988 gav Priserådet mulighet for å gripe inn mot bedriftsoppkjøp. Priserådet ble nedlagt ved utgangen av 1993.

2003 var et krevende år

Konkurransetilsynet behandlet flere store saker, som også ble mye omtalt i massemedier. Det redegjøres nærmere for de viktigste av disse sakene i denne årsberetningen.

■ For å gjøre årsberetningen mer levende har vi denne gang valgt en større bruk av bilder, noe av stoffet presenteres i intervjuer, og vi har også funnet plass til eksterne kommentatorer.

■ Vi har i særlig grad brukt ressurser på markeder som nylig er blitt åpnet for konkurranse. Det gjelder blant annet elektrisk kraft, der det er tatt viktige skritt mot en harmonisert konkurransepolitikk både i det nordiske markedet og i et fremtidig integrert europeisk marked. Vi har også i samarbeid med NVE utviklet verktøy for en kontinuerlig overvåkning av denne viktige bransjen. Også i luftfarten kan vi konstatere at konkurransemyndighetenes inngrep har medvirket til sunnere konkurranse.

■ Valgmulighetene er større enn tidligere, og prisene presses ned. Dette, sammen med økt konkurranse også i andre markeder, har bidratt til at inflasjonen og renten i Norge er på et historisk lavt nivå. Kommentatorer har pekt på at norsk økonomi muligens kan være inne i en ny «bane», med lavere prisstigning i en oppgangskonjunktur enn hva vi tidligere har vært vant til. Dette kan bety at det fremover vil være mulig å kombinere lavere arbeidsledighet med lav prisstigning. Selv om dette skyldes flere forhold, er det grunn til å tro at også konkurransepolitikken har bidratt til denne forbedringen av virkemåten til norsk økonomi.

■ Regjeringens beslutning om å flytte åtte statlige tilsyn ut av Oslo og den politiske behandlingen av flyttemeldingen (St.meld. nr. 17 2002–2003) har selvsagt engasjert Konkurransetilsynets ansatte. Til tross for dette har tilsynet klart å ha fokus på produksjonen, samtidig som det er nedlagt et betydelig arbeid i å forberede omstillingsprosessen, slik at den kan gjennomføres på en god måte.

■ I henhold til vedtaket skal flyttingen av Konkurransetilsynets virksomhet til Bergen skje over tre år. Omstillingen skal foregå på en måte som sikrer:

- at Konkurransetilsynet fungerer godt i omstillingsperioden,
- at omstillingsprosessen ikke fører til utstøting av ansatte og at flest mulig flytter med,
- at et nytt, effektivt miljø bygges opp systematisk.

■ Aktivitet i Bergen vil bli igangsatt allerede våren 2004. I første omgang tas det sikte på å etablere en ny markedsavdeling der. Ressursbruk innenfor helsesektoren og muligheten for å forbedre denne gjennom konkurransepolitiske tiltak er et nytt område det vil bli fokusert på. Helsesektoren bruker betydelige ressurser, og selv små forbedringer kan gi store besparelser og bedre tilbud til brukerne.

■ Virksomheten i Bergen vil bli bygd opp gradvis, blant annet for å sikre nødvendig kompetanseoverføring. Innen 1. januar 2007 vil Konkurransetilsynet i sin helhet være lokalisert der.

■ Konkurransetilsynet ble etablert i 1994 ved en sammenslåing av Prisdirektoratet og Statens pristilsyn. Etableringen var en følge av at Norge fra 1. januar 1994 fikk en moderne konkurranselov. Regjeringen nedsatte i 2000 et nytt lovutvalg. På bakgrunn av konkurranselovutvalgets utredning fremmet Regjeringen høsten 2003 forslag til ny konkurranselov. Stortinget vedtok den nye loven i mars 2004. Loven innebærer at de norske konkurransereglene harmoniseres med EU/EØS-konkurransereglene, slik at Konkurransetilsynet får nye og bedre egne virkemidler for å hindre at bedrifter misbruker sin dominerende stilling, og for å bekjempe konkurransebegrensende samarbeid. Den nye konkurranseloven skal tre i kraft 1. mai 2004. Den gir oss også anledning til å gjennomgå og modernisere våre arbeidsmåter og rutiner. Dette vil bidra til å gi konkurransemyndighetene økt slagkraft i årene som kommer.

■ Konkurransetilsynet vil i 2004 feire sitt 10-årsjubileum gjennom forskjellige faglige arrangementer.

Oslo, mars 2004
Knut Eggum Johansen

◀ Valgmulighetene er større enn tidligere, og prisene presses ned. Dette, sammen med økt konkurranse også i andre markeder, har bidratt til at inflasjonen og renten i Norge er på et historisk lavt nivå.

Mads Magnussen, juridisk direktør i Konkurransetilsynet

Stortinget har nylig vedtatt en ny konkurranselov. Den nye loven er tøffere enn den tidligere konkurranseloven. Den inneholder mer omfattende forbud og gir mulighet for mer effektive sanksjoner.

Viktige endringer med ny konkurranselov

Den nye konkurranseloven innfører omfattende forbud mot at foretak driver med konkurransebegrensende samarbeid og misbruker sin dominerende stilling. Den tidligere adgangen til å søke Konkurransetilsynet om dispensasjon fra forbudene er ikke videreført. Unntakene fra forbudene følger direkte av loven, og det er nå opp til foretakene selv å vurdere om de oppfyller vilkårene for unntak.

De foretakene som bryter forbudene i den nye konkurranseloven, kan regne med strengere reaksjoner. I tillegg er det vedtatt nye regler som gjør det lettere for Konkurransetilsynet å etterforske og avsløre ulovlig samarbeid.

– Den nye konkurranseloven innebærer vesentlige forbedringer i forhold til den tidligere loven. Det er en stor fordel at vi får et uttrykkelig forbud mot at foretak misbruker sin dominerende stilling. Det vil også føre til en mer effektiv håndheving av konkurranseloven at vi får anledning til å ilegge overtredelsesgebyr. Denne nye sanksjonsformen er inspirert av systemet i EU, der Kommisjonen kan gi bøter på inntil 10 prosent av de involverte foretakenes omsetning. Brudd på konkurranseloven kan være alvorlig økonomisk kriminalitet, og vi er fornøyd med at vi nå har fått effektive virkemidler for å bekjempe denne typen handlinger, sier juridisk direktør Mads Magnussen i Konkurransetilsynet.

EU/EØS-TILPASNING

Forbudene mot at foretak driver med konkurransebegrensende samarbeid og misbruker sin dominerende stilling, er i den nye

konkurranseloven utformet etter mønster av EU/EØS-konkurransereglene.

– Dette vil være en klar fordel for virksomheter i Norge. Det gir større forutsigbarhet å kunne forholde seg til likelydende regler, sier Magnussen. Han understreker også at Konkurransetilsynet nå får kompetanse til å håndheve konkurransereglene i EØS-avtalen, og at dette vil kunne gi disse reglene større gjennomslagskraft enn tidligere.

KAN LEMPE PÅ SANKSJONER

Den nye konkurranseloven åpner også for mulighet til å redusere sanksjonene for foretak som bistår Konkurransetilsynet med oppklaring av egne eller andres overtredelser.

– Dette vil være et viktig virkemiddel for å oppklare ulovlig samarbeid. Dersom et foretak som har deltatt i et ulovlig samarbeid, vil

inneholde også forbud mot å starte gjennomføring av fusjoner og oppkjøp i den første fasen av saksbehandlingen.

– Vi er svært fornøyd med at vi nå får et gjennomføringsforbud. Vi har eksempler på saker hvor gjennomføringen av fusjonen var kommet så langt at det ikke var mulig å stanse den, selv om fusjonen førte til en vesentlig begrensning av konkurransen, sier Magnussen.

KORTERE SAKSBEHANDLINGSTID

Innføringen av meldeplikten for fusjoner og oppkjøp gir grunnlag for å forkorte saksbehandlingsfristene. Etter den nye konkurranseloven må Konkurransetilsynet innen 25 dager fra mottatt fullstendig melding varsle om hvorvidt inngrep kan bli aktuelt. Den endelige fristen for inngrep etter den nye

« **Den nye konkurranseloven innebærer vesentlige forbedringer i forhold til den tidligere loven. Det er en stor fordel at vi får et uttrykkelig forbud mot at foretak misbruker sin dominerende stilling.**

hjelpe oss med å oppklare saken, åpner loven for at vedkommende foretak kan få reduksjon i overtredelsesgebyr eller bøter. Erfaringer fra EU og andre europeiske land med tilsvarende ordninger viser at dette øker muligheten for å avdekke og oppklare alvorlige brudd på konkurransereglene, sier han.

FUSJONSKONTROLL

Den nye konkurranseloven innfører alminnelig meldeplikt for fusjoner og oppkjøp. Loven

loven er 100 dager. Etter den tidligere loven var disse fristene henholdsvis tre og seks måneder.

– For partene er kortere saksbehandlingstid naturligvis en stor fordel. De kortere fristene stiller strengere krav til effektiv saksbehandling i Konkurransetilsynet. Vi skal sørge for at dette ikke går ut over kvaliteten av de konkurranseanalysene vi foretar, sier Mads Magnussen.

« Næringslivet er utsatt for stadige omstruktureringer. Det blir færre og større enheter. Dermed blir det lettere å påvirke prisnivået gjennom ulovlig prissamarbeid eller andre former for kartellsamarbeid.

– Kartellsamarbeid koster samfunnet milliarder

Stadig oftere får Konkurransetilsynet tips fra publikum som mistenker prissamarbeid eller andre former for kartellvirksomhet. Og slike saker blir stadig vanskeligere å etterforske.

Kartellvirksomhet innebærer at to eller flere markedsaktører innenfor samme bransje samarbeider. I stedet for å konkurrere om kontrakter, slik kundene forutsetter, blir kartell-deltakerne enige om å dele markeder, samarbeide om priser, størrelsen på rabatter og så videre.

– Konsekvensen er høyere priser. Det betyr at forbrukerne betaler langt mer enn om det hadde vært konkurranse, sier Cecilie Wetlesen Borge, avdelingsdirektør i Konkurransetilsynets etterforskningsavdeling. Hun antar at denne «overprisen» koster forbrukerne, bedriftene og skattebetalerne flere hundre millioner kroner årlig. I tillegg er kartellsamarbeid på lengre sikt med på å svekke konkurranseevnen til dem som deltar, ettersom de etablerer et kunstig beskyttet miljø i markedet de opererer i.

UTBREDT VIRKSOMHET

– Det er vanskelig å anslå hvor utbredt kartellvirksomheten er her i landet. De sakene Konkurransetilsynet anmelder, tyder imidlertid på at vi står overfor økonomisk kriminalitet med store skadevirkninger. Denne type samarbeid kan foregå på de fleste områder, og mange ganger er sakene av bransjeomfattende karakter. Det er liten grunn til å tro at Norge skiller seg vesentlig fra andre land. På grunn av sitt omfang og skadepotensial vies bekjempelse av kartellvirksomhet stadig større oppmerksomhet i andre land, både nasjonalt og internasjonalt. USA har i mange år slått sterkt ned på karteller (såkalt «antitrust»), og Europakommisjonen har dette som et høyt prioritert område, sier Wetlesen Borge.

Storbritannia har i løpet av 2003 fått en ny lov som åpner for avlytting, infiltrasjon og «konkurransekarantene» for å bekjempe karteller. Avdelingsdirektøren mener det er vanskelig å kvantifisere de samfunnsmessige skadevirkningene.

– Internasjonale undersøkelser viser at pri-

sene ofte øker med 10–30 prosent, ved noen tilfeller helt opp til 50 prosent, når konkurrenter inngår et ulovlig samarbeid, opplyser hun.

NORGE ER SÅRBART

Wetlesen Borge mener det er grunn til å anta at Norge er mer sårbart enn mange andre land.

– Vi har et langstrakt land med få innbyggere. Det er kostbart for en ny markedsaktør å etablere seg. Mange markeder preges derfor av få og store aktører. Det gjør markedene oversiktlige, og det er enkelt for aktørene å samarbeide, forklarer Wetlesen Borge.

I 2003 arbeidet Konkurransetilsynet spesielt med å avdekke kartellvirksomhet innen entreprenørbransjen. Wetlesen Borge tror imidlertid at kartellvirksomhet foregår i mange bransjer.

– Næringslivet er utsatt for stadige

omstruktureringer. Det blir færre og større enheter. Dermed blir det lettere å påvirke prisnivået gjennom ulovlig prissamarbeid eller andre former for kartellsamarbeid. Det finnes eksempler på karteller som har virket i mer enn 30 år uten at kundene har oppdaget noe som helst, forteller hun.

BEKJEMPELSE AV KARTELENE

Den norske konkurranseloven er i utgangspunktet et godt arbeidsredskap i kampen mot kartellene. Forbudene er omfattende og klare, opplysningsplikten vidtgående og strafferammen vid. Uaktsomme og forsettlig brudd på forbudsbestemmelsene kan straffes med bøter eller fengsel i inntil seks år. Både fysiske og juridiske personer kan straffes. Likevel må Konkurransetilsynet innse at reaksjonene på kartellsamarbeid ofte kommer sent, og at sanksjonsnivået i Norge er lavt.

Må ivareta både effektivitet og rettssikkerhet

– Det er positivt for norsk næringsliv at Konkurransetilsynet prioriterer å bekjempe kartelldannelse. Men det er også viktig at Konkurransetilsynet ivaretar rettssikkerhe-

ten til foretakene, sier advokat Siri Teigum i advokatfirmaet Thommessen Krefthing Greve Lund AS.

Teigum mener at Konkurransetilsynet har en tendens til å sette effektivitet fremfor rettssikkerhet, spesielt når det gjelder beslag av elektronisk informasjon.

– Slike beslag reiser en del særskilte problemstillinger. Ingen bestrider Konkurransetilsynets adgang til å gjøre dette, men problemet er at tilsynet av og til beslaglegger mer informasjon enn det som er nødvendig. Tilsynet tar gjerne

speilkopi av en server eller hele områder på en server. Dette kan faktisk sammenlignes med å ta beslag i alle papirutskrifter som befinner seg i en bygning. Slike beslag har Konkurransetilsynet etter det jeg vet, aldri gjort, eller sagt at det har adgang til å gjøre, sier hun.

Teigum understreker viktigheten av at foretakene får reell informasjon om hva mistankene mot dem går ut på, så tidlig som mulig.

– Dette er nødvendig for å gi dem mulighet til å oppklare eventuelle misforståelser etterforskningen tar utgangspunkt i, innrette seg etter Konkurransetilsynets lovforståelse og eventuelt også forsvare seg mot påstandene. Tilsynet må sikres tilstrekkelige ressurser til å kunne gjøre effektive undersøkelser og avslutte sitt arbeid tidligere enn vi har vært vant til de siste årene, sier Siri Teigum.

Konkurransetilsynet samarbeider aktivt med andre lands konkurransemyndigheter

Kontroll og håndheving

Å følge opp indikasjoner på overtredelse av konkurranselovens forbudsbestemmelser er en høyt prioritert oppgave for Konkurransetilsynet. Enkelte etterforskningsaker får stor medieoppmerksomhet, men de aller fleste forbigås i stillhet.

Antallet anmeldelser varierer for hvert år. De fleste forhold avsluttes uten anmeldelse til påtalemyndigheten. Offentlig påtale kan resultere i inntil seks års fengsel. De fleste anmeldelsene ender opp med bøter.

I 2003 gjennomførte Konkurransetilsynet bevissikringer etter konkurranseloven § 6–2 i fire saker. Om lag 25 saker ble gjenstand for formell behandling. Det ble inngitt én anmeldelse til Økokrim for overtredelse av konkurranseloven.

PRIS- OG ANBUDSSAMARBEID I BYGG OG ANLEGG

Anmeldelsen gjaldt bygg- og anleggsbransjen, hvor Konkurransetilsynet avdekket omfattende pris- og anbudssamarbeid og mer generell markedsdeling, for perioden 1994–2000. Samarbeidet rammet større, offentlige utbyggingsprosjekter i hele Norge, som for eksempel oppføring av næringsbygg, kraftverk, en rekke broer og kaier, og flere prosjekter i forbindelse med byggingen av Gardermobanen og Oslo Lufthavn Gardermoen. Samlet kostnadsramme var over 2,5 milliarder kroner. De anmeldte foretakene er Selmer Skanska AS, NCC Construction AS, Veidekke ASA og Reinertsen Anlegg AS (tidligere AS Anlegg). NCC bidrog til Konkurransetilsynets opplysning av saken, og selskapet samarbeider med Økokrim under den videre etterforskningen.

BEVISSIKRING HOS LEGEMIDDELGROSSISTER

Konkurransetilsynet gjennomførte i november 2003 bevissikring hos landets største legemiddelgrossister og bransjeforeningen. Bakgrunnen for bevissikringen var mistanke

om prissamarbeid for legemidler på blå resept. I etterkant av bevissikringen fremmet en av partene begjæring for Oslo tingrett om opphevelse av det elektroniske beslaget.

Regjeringsadvokaten prosederte saken for Konkurransetilsynet. Oslo tingrett avsa i januar 2004 kjennelse i tilsynets disfavør. Konkurransetilsynet har påkjært avgjørelsen til Borgarting lagmannsrett. Avgjørelsen foreligger ikke ennå (februar 2004).

KONKURRANSEKRIMINALITET

I likhet med den generelle internasjonaliseringen av næringslivet blir også konkurransekriminalitet mer og mer grenseoverskri-

dende. Konkurransetilsynet samarbeider aktivt med andre lands konkurransemyndigheter, både bilateralt og gjennom EØS-avtalen. Konkurransetilsynet bistod i februar 2003 Europakommisjonen og EFTAs overvåkningsorgan under bevissikring i den såkalte Odfjell-saken (kjemikalietransport til sjøs). En sak vedrørende markedsdeling mellom et norsk og et utenlandsk foretak ble etterforsket i samarbeid med det andre landets konkurransemyndighet, inntil den norske bedriften gikk konkurs i 2003.

Norge har inngått avtale med Danmark, Island og Sverige om informasjonsutveksling i kartellsaker.

Avklaringer i 2003

Noen saker fra tidligere år er avklart i løpet av 2003:

- En bedrift som selger høytrykksspylere vedtok rett før hovedforhandling i januar et forelegg på 400 000 kroner for ulovlig påvirkning av videreforhandlernes prisdannelse.
- En person som gav uriktige og ufullstendige opplysninger til Konkurransetilsynet, vedtok i september et forelegg på 30 000 kroner for brudd på opplysningsplikten.
- Statsadvokaten besluttet i desember å henlegge Konkurransetilsynets anmeldelse av en advokat for trussel mot offentlig tjenestemann (straffeloven § 128) på grunn av bevisets stilling.

« Selskapene driver etter ulike konsepter, og det tvinger prisene ned. Fra et forbruker- og konkurransesynspunkt er situasjonen derfor langt mer tilfredsstillende nå enn den var før fusjonen mellom SAS og Braathens.

Ganske raskt etter at Konkurransetilsynet grep inn mot SAS-gruppens bonusprogrammer, kom en ny aktør på banen: Norwegian Air Shuttle. – Dermed økte konkurransen, og prisen på flybilletter sank betydelig, sier avdelingsdirektør Lasse Fridstrøm i Konkurransetilsynet.

– Prisene på flybilletter har gått kraftig ned

På de viktigste innenriksrutene i Norge, som trafikkeres av SAS-gruppen og Norwegian, ser man at prisen på flybilletter har gått betydelig ned. Høsten 2002 startet

Norwegian flyginger på rutene Oslo–Bergen, Oslo–Stavanger, Oslo–Trondheim og Oslo–Tromsø. Beregninger i Konkurransetilsynet antyder at de reisende innenlands sparer anslagsvis halvannen milliard kroner på årsbasis på prisnedgangen siden april 2002, da Norwegian annonserte sin inntreden i markedet. Siden da har prisene falt 20 prosent, opplyser Fridstrøm.

FORBUD MOT BONUSPOENG

– SAS hadde et faktisk monopol i norsk luftfart etter oppkjøpet av Braathens. Konkurransetilsynets viktigste oppgave ble da å legge forholdene til rette for fornyet konkurranse. I 2002 forbød tilsynet SAS-konsernet å tilby sine passasjerer opptjening av bonuspoeng på innenriksrutene. Videre ble passasjeravgiften fjernet fra april 2002. Bare kort tid etter at forbudene trådte i kraft, var Norwegian på banen og fikk fort en markedsandel på 20 prosent på de fire største rutene, sier Fridstrøm.

Høsten 2003 utvidet Norwegian sitt rutenett til å omfatte ytterligere åtte strekninger: Oslo–Harstad/Narvik, Oslo–Bodø, Trondheim–Tromsø, Oslo–Molde, Oslo–Alta,

Lasse Fridstrøm,
avdelingsdirektør i
Konkurransetilsynet

Oslo–Ålesund, Bergen–Stavanger og Bergen–Trondheim.

BEDRIFTSAVTALER

Konkurransetilsynet kommer også i 2004 til å videreføre arbeidet med å tilrettelegge for konkurranse innen luftfart. I desember 2003 grep Konkurransetilsynet inn mot visse elementer i SAS-gruppens bedriftskundeavtaler.

– Konkurransetilsynet la ned forbud mot at SAS-gruppen gir sine bedriftsavgiftskunder såkalte progressive rabatter, der rabattsatsen øker med kjøp av flyreiser.

Videre forbød vi avtaleklausuler om at SAS-gruppen skal foretrekkes fremfor andre flyselskaper. Dette er elementer flyselskapet bruker for å skape lojalitet hos kunden. Samtidig gir de selskapet en mulighet til å sette ned billettprisen kraftig overfor de mest attraktive kundene, uten at de må redusere de øvrige prisene tilsvarende, sier Fridstrøm.

Han karakteriserer likevel inngrepet mot bedriftsavtalene som ytterst begrenset, all den stund SAS-gruppen hadde få progressive rabattavtaler i utgangspunktet.

OVERVÅKER MARKEDET

Både SAS-gruppen og Norwegian er pålagt å rapportere inn data vedrørende priser, kostnader og kapasitet hver måned til Konkurransetilsynet.

– Vi gjør dette blant annet for å avdekke om det anvendes prisstrategier som vil skade konkurransen på lengre sikt, eller om prisnedgangen tvert imot er et utslag av sunn priskonkurranse.

Konkurransetilsynet er relativt godt fornøyd med konkurransen innen luftfarten i Norge, slik den er nå.

– Selskapene driver etter ulike konsepter, og det tvinger prisene ned. Fra et forbruker- og konkurransesynspunkt er situasjonen derfor langt mer tilfredsstillende nå enn den var før fusjonen mellom SAS og Braathens, fastslår Lasse Fridstrøm.

Behov for å styrke konkurransen i europeisk luftfart

Europeisk luftfart kan stå foran en betydelig fusjoneringsbølge de nærmeste år. Slike sammenstillinger kan gi visse effektiviseringsgevinster, men kan også medføre alvorlige konkurransebegrensninger dersom eierkonsentrasjonen i europeisk luftfart blir altfor sterk. Det mener en nordisk arbeidsgruppe for konkurranse i luftfarten, som i juni 2002 la frem en rapport om saken.

Arbeidsgruppen peker på flere utfordringer i det internasjonale luftfartsmarkedet:

- Effektiv kontroll med fusjoner og allianser
- Effektive inngrep mot utilbørlig prisdumping og annen misbruk av markedsrett
- Tiltak mot bonusprogrammer
- Forbud mot prissamarbeid gjennom tariffkonsultasjoner
- Åpne og konkurransenøytrale standarder i flyselskaperes reisebyråavtaler
- Inngrep mot de konkurransebegrensende virkningene av storkundeavtaler
- Kontroll med utforming og bruk av billettbestillingssystemer

■ I september 2003 forlenget Staten sin avtale med Norwegian om kjøp av flyreiser på innenriksnettet for statsansatte. Avtalen gjelder til september 2004.

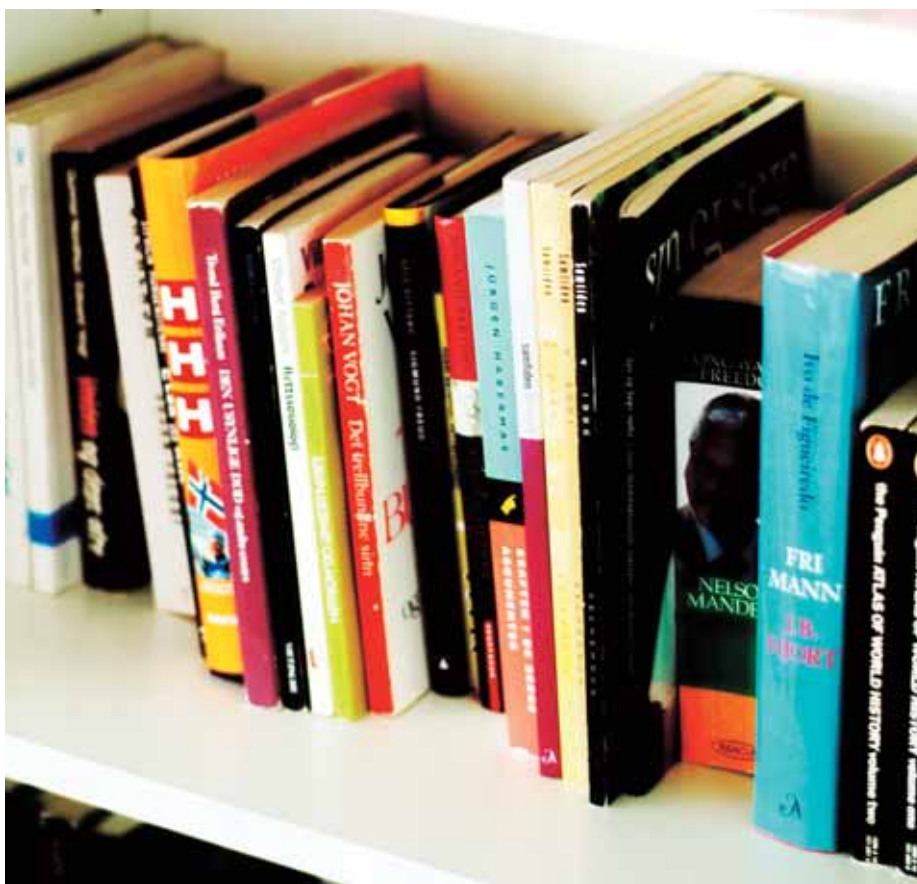
Visekonsernsjef i SAS: – Viktig at Konkurransetilsynet engasjerer seg

■ – Konkurransetilsynet gjør et nødvendig og viktig arbeid, og jeg har full forståelse for tilsynets jobb. Imidlertid skulle jeg ønske at Konkurransetilsynet av og til utviste en noe større ydmykhet og omtanke i forhold til de virksomhetene som gjennomgås. Det sier visekonsernsjef Gunnar Reitan i SAS.

Reitan understreker at han forstår og anerkjenner at Konkurransetilsynet må være sterkt engasjert i bransjer som domineres av en stor aktør. – Det er viktig og riktig at de overvåker slike bransjer, både for å skape god konkurranse, som kommer kun-

dene til del, og fordi dette også er det beste for næringslivet selv. Men det er viktig at Konkurransetilsynet går frem på en slik måte at man ikke dømmer eller insinuerer forhold som det i ettertid viser seg at det ikke er grunnlag for, eller gir inntrykk av at det eksisterer en konkret mistanke om lovbrudd dersom det ikke er slik, sier han.

Konkurransetilsynet må etterstrebe å opptre respektfullt i saker som skal gjennomgås og vurderes. Det har nok hendt mer enn én gang at noen har trådt over streken i slike tilfeller, sier Reitan.

Svak konkurranse i markedet for bøker

Konkurransetilsynet er lite tilfreds med situasjonen i bokbransjen. Svak konkurranse hindrer nyskaping og effektiv ressursbruk og innebærer at lesere, skoler og ungdom under utdanning betaler betydelig høyere priser for bøker enn nødvendig.

Konkurransetilsynet innsier at kulturpolitiske hensyn må spille inn ved organisering av bokbransjen, men mener at målene i litteraturpolitikken kan nås ved langt mindre bruk av konkurransehindrende reguleringer.

Forleggerne og bokhandlerne foreninger har inngått en bransjeavtale som gir forlagene rett til å fastsette utsalgsprisen på bøker. Slike ordninger er i utgangspunktet forbudt, men bransjen har fått dispensasjon fra konkurranse-loven frem til utgangen av 2004. Bokbransjeavtalen gir unntak for bokklubbene, som har lov til å selge sine bøker inntil 25 prosent billigere enn bokhandlerne. Dette har bidratt til å gi bokklubbene en svært høy markedsandel, ca. 70 prosent på skjønnlitteratur for voksne. Avtalen gir også bokhandlerne monopol på salg av skolebøker.

Formålet med bransjeavtalen er å sikre

god tilgjengelighet til litteratur og fremme leserinteresse, kultur- og kunnskapsformidling og norsk språk og skriftkultur.

Konkurransetilsynet anser imidlertid ikke fastpris og skolebokmonopol som effektive måter å nå disse målene på. Avtalen virker konkurransebegrensende fordi den ikke gir bokhandlerne anledning til å sette ned prisene og dermed heller ikke særlig effektive bokhandler eller andre distribusjonsformer (for eksempel Internett) noe redskap for å ta opp konkurransen. Tilsynet stiller spørsmål om ikke målene i bokbransjeavtalen kan nås lettere gjennom fri prisdannelse på bøker.

Bokmarkedet er for øvrig underlagt en rekke andre reguleringer, støtteordninger og avtaler. Av disse kan royaltyavtalene, bokklubbavtalene og offentlige myndigheters innkjøp nevnes. Dessuten er omsetning av bøker unntatt fra merverdiavgiften.

Den norske Forfatterforenings avtaler om royalty m.v. og bokklubbavtaler

■ Royaltyavtalene fastsetter forfatterens honorar for produksjon av manuskript til skjønnlitterære bøker eller gir retningslinjer for hvordan vederlag skal bestemmes. Det er forbudt for sammenslutninger av virksomheter å samarbeide om priser. Den norske Forfatterforening og Den norske Forleggerforening har fått dispensasjon fra konkurranse-loven for å inngå avtaler om faste royaltysatser ved utgivelse av bøker i forlag.

For Den norske Forfatterforenings bokklubbavtaler har Konkurransetilsynet gitt dispensasjon for at disse kan inngås. Dispensasjonen er gitt på vilkår av at royaltysatsene betegnes som veiledende.

Norske Barne- og Ungdomsbokforfatteres bokklubbavtaler

■ NBUs bokklubbavtaler fastsetter forfatterens vederlag eller gir retningslinjer for hvordan vederlag skal bestemmes. Konkurransetilsynet har gitt dispensasjon for NBU til å inngå avtale om royalty i avtaler om bokklubbutgivelse. Dispensasjonen er gitt på det vilkår at royaltysatsene skal være veiledende.

Inngrep mot De norske Bokklubbens bruk av karensklausuler

■ Konkurransetilsynet har forbudt De norske Bokklubbene AS å inngå avtaler om karensklausuler på ny norsk og oversatt skjønnlitteratur for voksne. Klausulene gir den enkelte bokklubb enerett på vedkommende tittel. Forbudet trådte i kraft 1. juli 2003. Forbudet gjelder frem til to år etter førsteutgivelse i forlag.

De norske Bokklubbene er landets overlegent største bokklubbgruppering og omsetter rundt halvparten av all ny skjønnlitteratur i Norge, selv når bokhandlerne er inkludert.

Konkurransetilsynet mente at karensklausulene virket innlåsende overfor forfattere og forlag og tjente til å forsterke den konkurransebegrensningen som forelå gjennom De norske Bokklubbens markedsrett.

Konkurransetilsynet foreslår deling av Statkraft

Konkurransetilsynet mener at det statlige eierskapet i kraftsektoren bør vurderes. En mer hensiktsmessig eierstruktur kan bidra til bedre konkurranse i dette markedet. Opprydding i krysseierskap og deling av Statkraft er tiltak som bør vurderes, særlig dersom Statkraft skulle (del)privatiseres.

På oppdrag for Arbeids- og administrasjonsdepartementet har en ekspertgruppe bestående av økonomiprofessorene Nils-Henrik Mørch von der Fehr, Lars Sørgard og Christian Riis samt forskningsjef Torstein Bye i Statistisk sentralbyrå, vurdert konkurranseforholdene i kraftmarkedet. Ekspertgruppen støtter Konkurransetilsynets forslag om å vurdere statlig eierskap og rydde opp i krysseierskap i kraftsektoren.

KONKURRANSEFORHOLDENE FOR ELEKTRISK KRAFT I NORDEN

De nordiske konkurransemyndigheter har i rapporten «A powerful competition policy» vurdert konkurranseforholdene for elektrisk kraft og sett på behovet for en bedre samordning av konkurransepolitikken.

Hovedkonklusjonen i rapporten er at dannelsen av det nordiske kraftmarkedet i det store og hele har vært vellykket. Gjennom den nordiske el-handelen utnyttes fordelene ved å kombinere vannkraftsystemer og ter-

miske systemer. Det nordiske markedet har også vært gunstig for konkurransen, til tross for enkelte konkurransehindringer.

Rapporten viser likevel at det er et stort potensial for å utøve markedsrett gjennom å ta høye priser. Markedskonsentrasjonen i regionale markeder er til dels meget høy, noe som delvis skyldes krysseierskap og felleseide kraftverk. Etter Danmark har Norge det mest konsentrerte nasjonale kraftmarkedet av de nordiske landene. Økt overføringskapasitet i transmisjonsnettet vil redusere, men ikke helt

– Bruker kraftprisbasen ofte

■ Svært mange forbrukere besøker Konkurransetilsynets kraftprisbase på Internett for å sjekke priser på kraft.

– Jeg er relativt ofte inne på kraftprisbasen, og har brukt den som grunnlag når jeg har skiftet kraftleverandør, sier Kjetil Bondevik fra Asker.

Bondevik har skiftet kraftleverandør tre ganger de siste tre årene, og berømmer Konkurransetilsynet for en godt organisert oversikt, som er både pedagogisk lagt opp og enkel å forstå. – Det er nyttig å få en samlet oversikt, som også er enkel å bruke. Det gjør det lettere for oss forbrukere å skifte leverandør, sier han.

Godt kjent

Konkurransetilsynet har offentliggjort kraftprisoversikten siden 1998. En undersøkelse fra Norsk Gallup viser at tilsynets oversikt over gjeldende kraftpriser er godt kjent. Hver fjerde kraftkunde med tilgang til Internett har vært innom tilsynets nettsted og sjekket hva de må betale for kraften hos de forskjellige leverandørene.

Undersøkelsen viste også at over 80 prosent av dem som har vært inne på tilsynets liste, har stor tillit til at informasjonen de finner der, gir et riktig prisbilde.

Bytte leverandør

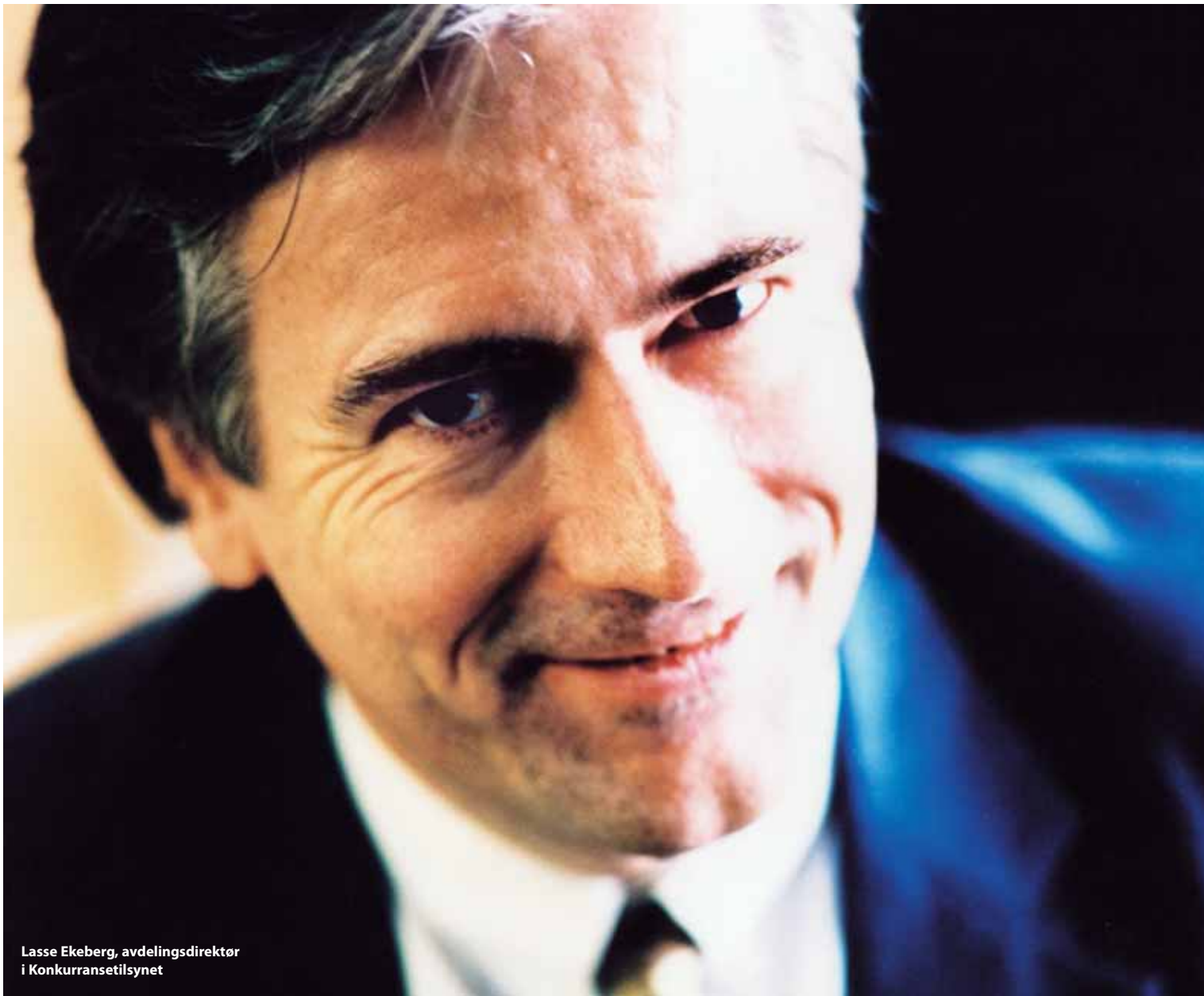
I kraftmarkedet har forbrukerne mulighet til å velge mellom flere typer avtaler. Prisutviklingen for elektrisk kraft vinteren 2002–2003 gjorde mange forbrukere oppmerksom på muligheten til å bytte kraftleverandør eller type leveringskontrakt. Konkurransetilsynet fikk mange henvendelser om at også spot- og fastpriser burde være med i kraftprisoversikten.

For å gi bedre informasjon om hvilke alternativer forbrukerne har ved kjøp av elektrisk kraft, ble Konkurransetilsynets internettsteder oppgradert. Nå kan forbrukerne på en enkel og grei måte skaffe seg oversikt over spotpris og fastprisavtaler med henholdsvis ett og tre års løpetid. I tillegg finnes som før standard variabel kraftpris.

fjerne, problemene med markedsrett.

Rapporten anbefaler myndighetene å vurdere hvordan en mer konkurransefremmende selskaps- og eierstruktur kan dannes. Én eller to store produsenter dominerer alle de nasjonale markedene. Omfanget av krysseierskap er stort. Dette er et hinder for velfungerende markeder. Fusjoner som fører til ytterligere konsentrerte markeder, må vurderes nøye, og de nordiske konkurransemyndigheter må samarbeide tettere når det gjelder å vurdere fusjoner med virkning i mer enn ett land.

Lasse Ekeberg, avdelingsdirektør
i Konkurransetilsynet

Storfusjon godtatt på vilkår

I november 2003 gav Konkurransetilsynet tillatelse til fusjonen mellom DnB og Gjensidige NOR. Tilsynet stilte en rekke krav som medførte at fusjonen ikke ville gi samfunnsøkonomiske tap.

Konkurransetilsynet mente at fusjonen ville føre til redusert konkurranse i markedene for utlån til personkunder og mindre bedrifter, betalingsformidling og kollektive pensjoner. De vilkår tilsynet påla DnB NOR, reduserer imidlertid bekymringen for svekket konkurranse. Når fusjonen også fører til store samfunnsøkonomiske effektivitetsgevinster, var det ikke lenger grunnlag etter konkurranseloven for å gripe inn mot fusjonen, sier avdelingsdirektør Lasse Ekeberg i Konkurransetilsynet. Han

understreker at det ikke er noe krav om at kundene skal tjene på en fusjon, for at den skal bli godtatt.

FREMME KONKURRANSEN

Konkurransetilsynet stilte som vilkår at DnB NOR måtte la konkurrentene overta en rekke banklokaler.

– Vi mente at konkurransen ville bli svekket fordi antallet banker ville bli redusert – med det resultat at prisene presses i været. Derfor ønsket vi å gjøre det enklere for konkurrentene til DnB NOR å etablere seg i de gamle banklokalene, forklarer Ekeberg.

Tilsynet stilte også andre vilkår for å gjøre det mer lønnsomt for nye aktører å etablere seg lokalt.

EIENDOMSMEGLING

Konkurransetilsynet påla blant annet salg av Aktiv Eiendomsmegling og Postbanken Eiendomsmegling.

– Dermed ville viktige kanaler for salg av boliglån bli gjort tilgjengelige for konkurrenter. DnB NOR ble også pålagt å selge Elcon Finans av hensyn til konkurransen i markedene for factoring og leasing, opplyser Ekeberg.

Videre stilte Konkurransetilsynet som vilkår at DnB NOR måtte selge sine eierandeler på rundt 10 prosent i Storebrand ASA. Storebrand er selskapets største konkurrent i markedet for kollektive pensjonsordninger til private bedrifter og er også en mindre aktør i bankmarkedet. Det ble stilt vilkår om at Gjensidige NOR Fondsforsikring skulle selges til en uavhengig aktør. Tilsynet krevde at Gjensidige NOR Forsikring – som ikke

« Vi mente at konkurransen ville bli svekket, fordi antallet banker ville bli redusert – med det resultat at prisene presses i været. Derfor ønsket vi å gjøre det enklere for konkurrentene til DnB NOR å etablere seg i de gamle banklokalene.

var en del av fusjonen – fritt kunne selge produkter fra andre banker enn DnB NOR.

– Uavhengige sparebanker som samarbeider med DnB NOR, skulle stå fritt til å selge konkurrerende bankprodukter, forklarer Ekeberg.

GEVINSTER

Konkurransetilsynet fant det dokumentert at den planlagte fusjonen ville gi store driftsøkonomiske gevinster. Ifølge DnB NOR, ville fusjonen føre til at 1630 årsverk ville bli kuttet.

– Det er helt klart en gevinst for samfunnet dersom den samme jobben kan gjøres ved hjelp av færre mennesker. Arbeidskraften som blir overflødig som følge av fusjonen mellom DnB og Gjensidige NOR, kan da brukes på andre områder der de gjør større nytte, påpeker Ekeberg.

I en rapport fra DnB og Gjensidige NOR ble kostnadsgevinstene anslått å utgjøre 1,69 milliarder kroner årlig.

– Vi mente at de samfunnsøkonomiske gevinstene ville være mindre, og at de måtte veies i forhold til tapet ved mindre konkurranse i form av høyere priser, mindre innovasjon og mindre produktvalg. Vi konkluderte med at det samfunnsøkonomiske regnskapet bare viste overskudd dersom man gjennomførte de pålagte vilkårene. Å stanse fusjonen helt – eller å tillate den uten disse vilkårene – ville gi et samfunnsøkonomisk tap, sier Lasse Ekeberg.

Kort om fusjonen

■ Ved åpningen av børsen 13. mars 2003 meldte ledelsen i DnB og Gjensidige NOR at de hadde planer om å fusjonere de to finansinstitusjonene til et nytt selskap: DnB NOR. DnB var Norges største finanskonsern, med 7000 ansatte og en forvaltet kapital på 680 milliarder kroner.

Gjensidige Nor hadde 7800 ansatte og en forvaltet kapital på 317 milliarder kroner.

■ Synergigevinstene ble anslått til 1,7 milliarder kroner årlig i kostnadsbesparelser, med full effekt fra 2007.

■ Den 18. mars inngikk styrene i de to selskapene avtale om fusjon.

■ På generalforsamlingene i DnB og Gjensidige NOR 19. mai ble det klar oppslutning om fusjonen.

■ Den 19. august varslet Konkurransetilsynet de to aktørene om at tilsynet vur-

derte å forby fusjonen. Tilsynet mente fusjonen ville begrense konkurransen i markedene for utlån til personkunder, små og mellomstore bedrifter, samt kollektive forsikringer.

■ Kredittilsynet delte ikke Konkurransetilsynets vurderinger og anbefalte 29. august Finansdepartementet å godta fusjonen. Hovedbegrunnelsen fra Kredittilsynet var at det er viktig å ha et kompetent norsk finanskonsern i det nordiske markedet.

■ Konkurransetilsynets endelige vurdering forelå 7. november. Fusjon ble godkjent, forutsatt at DnB NOR aksepterte en rekke vilkår. DnB NOR uttalte samme dag at de ville rette seg etter tilsynets vilkår.

■ Endelig godkjenning ble gitt av Finansdepartementet 28. november.

– Konkurransetilsynet burde sagt nei!

■ – Det er forbrukerne og de små bedriftene som taper på fusjonen mellom DnB og Gjensidige NOR. Konkurransetilsynet sviktet sin oppgave når de godkjente denne fusjonen. Det sier Carsten O. Five, tidligere redaktør og eier av bladet Dine Penger.

Five er ikke nådig i sin kritikk av verken Staten som eier, Konkurransetilsynet, eller politikerne.

– Stortingspolitikere lot seg blende av idéen om en stor norsk bank. De har ikke tatt hensyn til at fusjonen ville svekke konkurransen i markedet, og dermed gå ut over de små virksomhetene og forbrukerne. De tenkte ikke på våre interesser når de gikk inn for fusjonen, sier han.

SMINKET GIGANTBRUD

Five mener det ikke er noen hjelp i de vilkårene Konkurransetilsynet satte for fusjonen. – Dette handlet vel bare om å sminke en gigantbrud. For selv om disse vilkårene ser fine ut på papiret, vil de være av svært liten betydning etter hvert som finansmarkedene utvikler seg, sier han.

STATEN ER FIENDE

Han mener for øvrig at fusjonen er et godt eksempel på at statlig eierskap ikke tjener folk flest. – Staten har for store økonomiske interesser, og denne fusjonen er et stjerneeksempel på hvor ille det er at Staten er en så stor aktør. Det er liten tvil om at konkurransen svekkes med Staten som en av hovedaktørene. Den blir forbrukernes fiende. Konkurransetilsynet burde så absolutt ha sagt nei til denne fusjonen, mener Five.

Konkurransetilsynet sørget for at apotekene ble avmonopolisert

Flere utsalgssteder for reseptfrie legemidler

Fra høsten 2003 kan forbrukerne kjøpe reseptfrie legemidler i dagligvarebutikkene, i kiosker og på bensinstasjoner. – Konkurransen mellom salgskanalerne vil trolig gi lavere priser for forbrukerne, sier avdelingsdirektør Lasse Fridstrøm i Konkurransetilsynet.

Innenfor markedet for reseptfrie legemidler er det fri prisdannelse. Prisene på disse legemidlene har steget betydelig siden bransjen ble delvis deregulert i mars 2001.

– Dette understreket behovet for konkurranse fra andre salgskanaler. For å styrke konkurransen på dette markedet prioriterte Konkurransetilsynet arbeidet med høringen om forskriften som åpnet for handel utenom apotek. Flere av de merknadene vi hadde i høringsrunden, ble tatt til følge, slik at det kunne legges til rette for konkur-

ranse i forhold til apotekene, sier Fridstrøm.

Forskriftens bestemmelser trådte i kraft 1. november.

FLERE MOMENTER

Fridstrøm viser blant annet til at Konkurransetilsynet gikk imot forslagene om at utsalgene måtte pålegges å ha et minimumsutvalg av legemidler, at de alternative utsalgsstedenes grossister ble pålagt fullsortimentskrav, og at legemidler skulle selges i mindre forpakninger på de alternative utsalgsstedene enn på apotekene.

– Dette er et fenomen vi ser i utlandet. Der ser vi at mange legemidler som selges på alternative utsalgssteder, ofte blir solgt i små forpakninger. Det fører til at de blir dyrere, forklarer Fridstrøm.

LEVERINGSNEKTELSE

Høsten 2003 fikk Konkurransetilsynet signaler som tydet på at dagligvarekjedene ville bli nektet levering av visse sentrale merkevarer, blant annet Paracet og Otrivin.

– Det ble sendt ut et varsel om at vi ville forby apotekkjedene å inngå enerettsavtaler

Lasse Fridstrøm, avdelingsdirektør i Konkurransetilsynet

« Vi synes det går for tregt. Enkelte aktører på apotek-siden synes lite villige til å ta signaler fra helse- og konkurransemyndighetene.

og øve press på leverandørene av legemidler som hadde til hensikt å hindre levering til dagligvarehandelen. Etter at vi varslet dette, har dagligvarehandelen fått tilgang på de legemidlene som de i første omgang ble nektet, sier Fridstrøm.

IKKE FORNØYD

Konkurransetilsynet er likevel ikke helt fornøyd med konkurranseutviklingen i legemiddelmarkedet.

– Vi synes det går for tregt. Enkelte aktører på apoteksiden synes lite villige til å ta signaler fra helse- og konkurransemyndighetene. Dersom dette vedvarer, må det overveies enda mer restriktive inngrep. Det er ikke god nok konkurranse, verken mellom de enkelte preparatene eller mellom apotekene og de nye utsalgsstedene. Noe av dette kan ha sammenheng med de spesielle bestemmelsene om markedsføring av legemidler som innebærer at butikkene ikke kan drive reklame i eller nær utsalgsstedet og heller ikke kan yte muntlig veiledning til kundene. Fjernsynsreklame for legemidler er dessuten forbudt. Konkurransetilsynet har imidlertid vært i kontakt med dagligvarekjedene, Legemiddelverket og Forbrukerrådet for å få frem informasjon om hvilke muligheter som faktisk foreligger for effektiv markedsføring og konkurranse. Skriftlig veiledning i butikken eller på medisinpakken er tillatt. Alle legemidler med samme virkestoff er likeverdige. Det er full anledning til å drive avisreklame. Det er nå i stor grad opp til forbrukerne om konkurransen skal bli så intens at prisene går ned, sier Fridstrøm.

Rapport om legemiddelmarkedet

■ På oppdrag for Konkurransetilsynet utarbeidet Frischsenteret og Handelshøyskolen BI rapporten «Legemiddelmarkedet etter apotekreformen: Regulering, markedsstruktur og konkurranse».

Rapporten ble offentliggjort i mai 2003.

Rapporten deler legemiddelmarkedet i to: reseptfrie og reseptpliktige legemidler. Det er fri prisdannelse for reseptfrie legemidler, mens prisene på reseptpliktige legemidler er regulert.

I rapporten ble det påpekt at ønsket om tilgang til reseptpliktige legemidler i

første omgang utløser regulatoriske fremfor konkurransemessige utfordringer. Det var derfor naturlig at konkurransen mellom apotekene i første rekke ville dreie seg om tilgjengelighet og service, ikke pris.

Rapporten viste også at reformene i legemiddelmarkedet de siste årene har ført til flere apotek og økt tilgjengelighet. Dette har imidlertid ført til at apotekenes inntjening er blitt dårligere – og at reseptfrie legemidler er blitt dyrere.

Prisene på reseptfrie legemidler hadde økt med 27 prosent fra 1999 til 2002.

Konkurransetilsynet antar at vedtaket om salg av reseptfrie legemidler gjennom flere utsalgssteder enn apotekene vil føre til reduserte priser på disse legemidlene.

– Enklere for oss

■ – Å kjøpe reseptfrie legemidler på nærbutikken eller i kiosken er helt OK. Bedre tilgjengelighet er et gode for oss forbrukere, sier Arild Martinsen. Han er godt fornøyd med at apotekenes monopol på salg av reseptfrie legemidler nå er opphevet. – Hvorfor skal det være strengere reguleringer her i landet enn i andre land? Der får man jo kjøpt legemidler på «ethvert gatehjørne». Det er selvsagt viktig å sørge for at forbrukerne får god og trygg informasjon. Apotekene har selvsagt sin rolle å spille her, og jeg er også enig i at de må stå for de reseptbelagte legemidlene. Men når det gjelder en vanlig flaske med neseppray eller en eske hodepinetabletter, kan jeg ikke forstå hvorfor vi ikke skulle få disse legemidlene i dagligvareforretningen. Dessuten har de jevnt over lengre åpningstid enn apotekene, sier Martinsen.

« Dette skillet skal gjøre det enklere å kontrollere at Tine ikke favoriserer sin egen foredlingsvirksomhet fremfor andre meierier når det gjelder vilkår og priser.

– Viktig å skape gode konkurransevilkår i meieribransjen

I 2003 la Tine ut to meierianlegg for salg. Dette var en viktig forutsetning Konkurransetilsynet satte for at sammenslåingen mellom Tine Norske Meierier BA og de ti Tine-meieriene kunne gjennomføres i 2002.

Konkurransetilsynet mener det er behov for økt konkurranse og mer effektiv ressursbruk i meierisektoren.

– Selv om endringene går i riktig retning, mener vi det likevel er nødvendig å fjerne enda flere etableringshindre og reguleringer, samtidig som markedsmekanismene i stadig større grad bør tas i bruk. Det sier avdelingsdirektør Lasse Ekeberg i Konkurransetilsynet.

NY ORDNING

Fra 1. januar 2004 er den nye markedsordningen for melk satt i verk. Den viktigste endringen i forhold til tidligere er at Tines konkurrenter nå får betydelig bedre tilgang på melkeråvare fra Tine, som nå har nærmest ubegrenset plikt til å forsyne konkurrerende meierier med råvaren melk. Uavkortet forsyningsplikt er særlig viktig, siden kvoteordningen for melk setter et

effektivt tak på mengden av melkeråvare som samlet sett er tilgjengelig i markedet. Tine mottar ca. 98 prosent av den samlede melkeproduksjonen i landet, og har dermed nesten full kontroll over råvaren. Kvoteordningen begrenser også muligheten for etablering av meierivirksomhet basert på leveranser fra egne bønder.

ET SÆRNORSK FENOMEN BESTÅR

Prisutjevningsordningen i meierisektoren vil imidlertid fortsatt bestå. Konkurransetilsynet mener ordningen burde avvikles, blant annet fordi den fører til feiltilpasninger i produksjon og forbruk av meieriprodukter gjennom et komplisert system med subsidier og avgifter. I praksis innebærer ordningen at nye aktører må etablere seg som «mini-Tine» med et bredt varespekter for å kunne konkurrere.

– Vi mener det ville vært mer hensiktsmessig at priser og produksjon i langt større

grad skulle bestemmes av tilbud og etterspørsel i markedet, påpeker Ekeberg.

Han sier det er en prioritert oppgave for Konkurransetilsynet å overvåke konkurransen i markedet for meieriprodukter.

Meierisektoren er sterkt konsentrert, og regelverket rundt markedsordningen er uoversiktlig og komplisert, sier han.

VANSKELIG Å SKILLE

Tine er den dominerende aktøren både i kjøp av melkeråvare og i en rekke av markedene for bearbejdede produkter, som ost, konsummilk, smør og fløte. Konkurrentene Synnøve Finden og Q-meieriene er små.

– Den nye markedsordningen for melk innebærer at det skal innføres et administrativt og regnskapsmessig skille mellom Tines råvarevirksomhet og foredlingsvirksomhet. Dette skillet skal gjøre det enklere å kontrollere at Tine ikke favoriserer sin egen foredlingsvirksomhet fremfor andre

Lasse Ekeberg, avdelingsdirektør
i Konkurransetilsynet

Kritisk til markeds- regulator- rollen i landbruket

■ I flere av høringssvarene Konkurransetilsynet gav i 2002 og 2003, ble behovet for å vurdere nødvendigheten av de ulike markedsreguleringene i landbrukssektoren tatt opp. Tilsynet pekte også på at dersom markedsregulering gjennomføres, kan det ut fra konkurransemessige hensyn være uheldig å legge markedsreguleringsansvaret hos de største markedsaktørene.

Tine, Prior, Norsk Kjøtt og Felleskjøpet har markedsreguleringsansvaret i henholdsvis melke-, egg-, kjøtt- og kornmarkedet. Konkurransetilsynet har foreslått at reguleringsansvaret alternativt overføres til et nøytralt forvaltningsorgan.

Konkurransetilsynet stilte seg positivt til å forskriftsfeste markedsregulatorens plikt til å informere om hvilke markedsreguleringstiltak som blir iverksatt, men påpekte samtidig at informasjonsplikten ikke må gå lenger enn det som er nødvendig for å gjennomføre markedsreguleringen og oppfyllelsen av målsettingene i landbrukspolitikken. Tilsynet hadde også flere ganger pekt på mulige konkurransevridende effekter av at regulert vare tildeles på bakgrunn av historisk kjøp. Fordeling etter historisk kjøp kan bidra til en sementering av markedet og virke som et hinder mot etablering av nye aktører i markedet.

Som et resultat av høringene er det vedtatt nye bestemmelser som omhandler markedsregulatorens mottaks-, forsynings- og informasjonsplikt innen områdene kjøtt, korn og egg og fjørfekjøtt, hvor blant annet Konkurransetilsynets innspill er blitt hørt.

meierier, når det gjelder vilkår og priser. Etter Konkurransetilsynets mening ville det ligge bedre til rette for konkurranse dersom det var et eiermessig skille mellom råvarehåndtering og foredling i Tine, sier Ekeberg.

UHELDIG ROLLE SOM MARKEDS- REGULATOR

Konkurransetilsynet mener generelt det er uheldig at en av markedsaktørene har ansvar for markedsreguleringen. Som markedsregulator skal Tine gjennomføre reguleringstiltak for å holde markedet i balanse, men tilsynet mener dette er uheldig, da det kan gi Tine en betydelig informasjons- og konkurransefordel overfor de uavhengige aktørene. Hvis det likevel er ønskelig med markedsregulering, bør oppgaven utføres av et nøytralt forvaltningsorgan.

Dag Swanstrøm:

– Konkurransetilsynets arbeid er viktig

■ – Vi ser med stor glede på Konkurransetilsynets arbeid. Det har stor nytteverdi for oss, sier administrerende direktør Dag Swanstrøm i Synnøve Finden ASA.

Swanstrøm understreker spesielt betydningen av Konkurransetilsynets arbeid de to siste årene.

– Det er viktig å avmonopolisere meierisektoren, og dette arbeidet har selvfølgelig stor betydning for vår virksomhet. Men vi ser at Konkurransetilsynet gjør en viktig jobb også på andre områder, så som telekommunikasjon og luftfart. Også her opplever vi at monopolene står for fall, noe som vil komme forbrukerne til gode, sier Swanstrøm.

Forbud mot oppkjøp av matmelprodusent

I juli 2003 la Konkurransetilsynet ned forbud mot Felleskjøpet Øst Vest BAs (FKØV) oppkjøp av Norgesmøllene. Avtalen om kjøp ble inngått i 2002.

Konkurransetilsynet mente at oppkjøpet ville gi FKØV økt mulighet til å utøve markedsmakt, samt at etableringsmulighetene for nye aktører ville bli redusert. Saken er påklaget og oversendt Arbeids- og administrasjonsdepartementet for videre behandling.

Det var FKØV ved datterselskapene Stormøllen AS og C. A. Thoresen AS, som i 2002 inngikk en avtale om å kjøpe Norgesmøllene DA fra henholdsvis Cermaq ASA, Skiens Aktiemølle ASA og Fritzøe Møller AS.

Norgesmøllene er den største av to matmelprodusenter i Norge, mens FKØV er et samvirkeselskap som driver med kornomsetning, produksjon av kraftfôr til husdyr og salg av driftsmidler til landbruket. FKØV hadde ingen interesser i matmelmarkedet før oppkjøpet, men var tungt inne i kornsektoren som kornkjøper, kornhandler og kraftfôrprodusent.

Korn er den viktigste råvaren i produksjonen av både kraftfôr og matmel. FKØV er landets største kjøper av korn til matmel. Ved

kjøp av Norgesmøllene ville FKØV dermed fått en styrket stilling i verdikjeden, fra kornet blir produsert og frem til salg av det ferdige produktet matmel.

På grunn av FKØVs sterke stilling i kornsektoren ville oppkjøpet også berøre andre markeder enn matmelmarkedet. Kjøpet ville blant annet gitt FKØV økt kontroll over infrastruktur og innsatsfaktorer som er viktige for konkurransedyktigheten. Dette ville gitt «smitteeffekter» over i kornhandelsmarkedet og i markedet for salg av kraftfôr. Allerede før oppkjøpet var konkurransen i de tre markedene svak. Det var svært få aktører, og etableringshindringene var høye.

« Kjøpet ville blant annet gitt FKØV økt kontroll over infrastruktur og innsatsfaktorer som er viktige for konkurransedyktigheten.

God prismerking i dagligvarehandelen

Dagligvarehandelen overholder i stor grad bestemmelsene om merking av pris og enhetspriser. Det viser en undersøkelse Konkurransetilsynet gjennomførte i mars 2003.

På i alt 38 utsalgssteder i fylkene Akershus, Buskerud, Oslo og Østfold ble det sjekket om prismerkningsbestemmelsene blir overholdt, det vil si at varene har både pris og enhetspris, og at det er samsvar mellom priser oppgitt på hyllekanten og den pris som betales i kassa. Det ble bare avdekket noen brudd på bestemmelsene innen varegruppene tobakk og brød/bakevarer.

Hovedinntrykket var altså at dagligvarehandelen i stor grad overholder bestemmelsene om merking av priser og enhetspriser, mens resultatet innen servicehandelen var mer blandet. Det var store forskjeller fra utsalgssted til utsalgssted, og samlet

sett var prismerkingen skuffende. Hos noen utsalgssteder var både priser og enhetspriser bortimot fraværende, mens det noen steder var mange produkter der prisen på varen ikke stemte overens med prisen i kassa. Særlig i Narvesen-kioskene var resultatet blandet. De fleste kioskene hadde nesten ingen prismerking, mens noen få hadde priset varene på en god og oversiktlig måte. Narvesen kom i desember i søkelyset på grunn av mangelfull prisopplysning. Etter at Konkurransetilsynet tok affære og truet med sanksjoner mot overtredelsen, lovet selskapet at god prismerking skulle være på plass i alle 440 Narvesen-kiosker i løpet av januar 2004.

Glimt fra Konkurransetilsynets arbeid i 2003

NSB og Nettbuss bør skilles

■ NSB AS' eierforhold i Nettbuss AS kan virke begrensende på konkurransen i markedene

for persontransport på lange og mellomlange strekninger. I et brev til Samferdselsdepartementet skrev Konkurransetilsynet at NSB AS og Nettbuss AS bør skilles i to uavhengige selskaper (13.05.).

Kortbrukere kan tjene på konkurranse om innsamling av transaksjonsdata

■ Konkurransetilsynet har forbudt en avtale som binder bankene til å bruke Bankenes Betalingsentral (BBS) for innsamling av korttransaksjonsdata fra

butikkene. Forbudet legger til rette for konkurranse om å tilby denne tjenesten til bankene, noe som kortbrukerne kan tjene på (29.03.).

Får fortsette samarbeid om fotball på tv

■ NRK og TV 2 får fortsatt anledning til å samarbeide om visning og fordeling av norske fotballkamper på tv. Det er klart etter at Konkurransetilsynet gav dispensasjon fra konkurranseloven. Samarbeidet gir bedre tilbud til seerne og flere effektivitetsgevinster (21.11.).

Forbud mot vilkår i telefoniavtaler mellom Telenor og NBLL

■ Konkurransetilsynet har forbudt vilkår om eksklusivitet i avtalene om fasttelefoni mellom Telenor og Norske Boligbyggelags Landsforbund. Forbudet gjør

det mulig for boligbyggelag å inngå avtaler med andre tilbydere i tillegg til Telenor (06.10.).

Grep ikke inn mot Finn, Tinde og Zett

■ Konkurransetilsynet mener konkurransen ikke blir redusert av at privatpersoner blir nektet å annonsere bosteder på Finn, Zett og Tinde. Privatpersoner har mulighet til å annonsere i aviser, og dette gjør at tilsynet valgte å ikke gripe inn (22.12.).

Anbefalte enklere regler for offentlige innkjøp

■ I en høringsuttalelse var Konkurransetilsynet positiv til å innføre straffetiltak overfor offentlige innkjøpere som ikke følger reglene for offentlige anskaffelser. Tilsynet anbefalte imidlertid også forenkling av regelverket og mer informasjon (13.08.).

Kolo Veidekkes oppkjøp av Litra Grus godkjent på vilkår

■ Konkurransetilsynet aksepterte Kolo Veidekke AS' oppkjøp av Litra Grus AS, men satte vilkår som skal

motvirke skadevirkningene for konkurransen i markedene for pukk, grus og asfalt i Mjøs-regionen. I vedtaket ble partene pålagt å selge sin eierandel i Moelven Grus. Dessuten ble de pålagt en forpliktelse til å selge pukk og grus til konkurrenter i asfaltmarkedet i Mjøs-regionen på ikke-diskriminerende vilkår, og en forpliktelse til å la konkurrerende asfaltprodusenter stille opp egne mobile asfaltverk på partenes uttak i Mjøs-regionen på vanlige kommersielle vilkår (29.08.).

Monopol for fall etter uttalelse fra Konkurransetilsynet

■ Monopolet på teknisk sprit kan bli opphevet fra 1. mai 2005. Bakgrunnen er at Konkurransetilsynet i 2003 uttalte at Arcus AS' monopol på import og omsetning av teknisk og medisinsk sprit burde oppheves. Dette blant annet fordi det antas at prisen på teknisk sprit er betydelig høyere enn den ville vært med konkurranse i markedet. Forslaget ble straks fulgt opp av Finansdepartementet, som nå har ute på høring et forslag om avvikling av monopolet. Det er ventet at monopolet vil bli opphevet i 2005.

Mindre prisforskjeller gjorde inngrep mot Telenor Mobil unødvendig

■ Telenor Mobils kunder betaler én pris for samtaler i Telenor Mobils nett og en annen pris for samtaler til andre mobiloperatører. Forskjellen i disse prisene har vært så stor at Konkurransetilsynet vur-

derte å gripe inn. Telenor reduserte imidlertid prisforskjellen så mye i 2003 at inngrep ikke lenger var nødvendig (16.12.).

Mer konkurranse om taksering av skader på bil

■ Konkurransetilsynet har pålagt Finansnæringsens Hovedorganisasjon å la alle kvalifiserte takstmenn få tilgang til et dataverktøy for taksering av skader på bil. I forkant av pålegget hadde bare utvalgte takstmenn full tilgang til systemet, og tilsynet mente dette begrenset konkurransen (24.07.).

TV 2s kjøp av aksjer i Kanal4 godtatt

■ Konkurransetilsynet besluttet å ikke ta TV 2s kjøp av aksjer i Kanal4 opp til nærmere vurdering.

Hovedbegrunnelsen er at verken TV 2 eller Kanal4 har nevneverdige eierinteresser i andre radiokanaler (05.09.).

Ønsker fri levering og omsetning av torsk fisket med trål

■ Konkurransetilsynet mener torsk bør bli omsatt fritt, og er skeptisk til et system med leveringsplikt for trålere med torsketrållatelser. Leveringsplikten kan vri konkurransen mellom bedrifter som kjøper fisken, og fri omsetning av torsk

vil fordele råstoffet mest effektivt, påpekte tilsynet i en høringsuttalelse (07.08.).

Mer konkurranse mellom private og offentlige laboratorier

■ Konkurransetilsynet bad Helsedepartementet se på muligheten for å la private laboratorier benytte offentlig finansierte nettverkstjenere i kommunikasjon med legekontorer, mot at laboratoriene betaler kostnadsbaserte priser (06.11.).

Les mer om disse og andre saker på Internett: www.konkurransetilsynet.no

Internasjonalt samarbeid

Konkurransetilsynet deltar i et omfattende internasjonalt samarbeid, og aktiviteten var høy i 2003. Høyest prioritert er fortsatt arbeidet med EØS-saker, men tilsynet legger også stor vekt på samarbeidet i OECD og i Norden.

For øvrig er det viktig at Konkurransetilsynet, som representant for en konkurransemyndighet i et lite land utenfor et stadig større EU, etablerer og opprettholder internasjonale kontakter. Dette gjøres i økende grad gjennom de mange nettverk som tilsynet etter hvert er tilknyttet.

EØS

Konkurransetilsynet legger stor vekt på et godt samarbeid med EFTAs overvåkningsorgan og Europakommisjonen, blant annet for å styrke og effektivisere håndhevingen av EØS-regelverket. De siste årene har kommisjonen gjennomført en betydelig revisjon av konkurransereguleringen som vil tre i kraft ved utvidelsen av EU våren 2004. Konkurransetilsynet bistår Arbeids- og

administrasjonsdepartementet med å gjennomføre regelverket i EØS-avtalen og norsk rett. Fra norske myndigheters side er det en målsetting at regelverket gjennomføres samtidig i EU og i Norge.

Når det gjelder saksbehandlingsreglene for håndheving av forbudene mot konkurransebegrensende samarbeid og misbruk av dominerende stilling, blir det betydelige endringer i saksbehandlingen i EU fra 1. mai 2004. Hensikten er å styrke og forenkle

« **Konkurransetilsynet bistår Arbeids- og administrasjonsdepartementet med å gjennomføre regelverket i EØS-avtalen og norsk rett.**

håndhevingen av konkurransereguleringen gjennom blant annet å oppheve notifikasjonsadgangen og desentralisere håndhevingen til nasjonale konkurransemyndigheter og domstoler. Når notifikasjonsadgangen opphører, vil man innføre såkalte legal-unntak. Det betyr at foretakene selv får ansvar for å kontrollere at de ikke overtrer forbudene, samtidig som de må vurdere om vilkårene for unntak er oppfylt. Muligheten for å kunne søke om dispensasjon fra forbud vil dermed bortfalle.

I EFTA-pilaren vil revisjonen av håndhevsreglene også føre til at notifikasjonsadgangen blir opphevet. Det har vært vanskelig å finne en god løsning for å kunne gjennomføre desentralisert håndheving. Europakommisjonen har ikke ønsket å slippe EFTA/EØS-statene inn i EU-statenes nettverk for samarbeid med hensyn til håndhe-

slutninger (fusjonskontrollen). Det arbeides med hvordan dette regelverket skal gjennomføres i EØS. Konkurransetilsynet har på vegne av norske konkurransemyndigheter deltatt aktivt i revisjon av EU-regelverket også på andre områder, fordi det vil bli gjennomført i EØS. Det gjelder blant annet gjennomføring av en regelverks-pakke for elektronisk kommunikasjon og revisjon av gruppefritakene for henholdsvis forsikringsavtaler og teknologiavtaler, samt maritim transport.

For å ivareta berørte norske interesser har Konkurransetilsynet deltatt aktivt i Europakommisjonens behandling av enkeltsaker, særlig fusjoner og karteller. Deltakelse har også vært prioritert for at tilsynet som sådan skal ha tilstrekkelig kompetanse når det gjelder EU/EØS-rett.

Konkurransetilsynet var i 2003 betydelig engasjert i European Competition Authorities (ECA), som er et nettverk mellom lederne av konkurransemyndighetene i EØS-området. Tilsynet engasjerte seg særlig aktivt i en arbeidsgruppe for hvordan man bedre kan fremme konkurransen på luftfartens område. Dessuten arrangerte tilsynet i september et møte for alle konkurransedirektørene i EØS, herunder de ti nye medlemslandene. Viktige temaer for dette møtet var konkurransespørsmål i luftfarten og innen helsesektoren. Dessuten ble den nordiske rapporten om kraftmarkedet presentert.

NORDISK SAMARBEID

Nordiske konkurransemyndigheter møtes jevnlig og har et nært samarbeid med henblikk på utforming av konkurransepolitikk, utredning av ulike konkurransepolitiske problemstillinger og håndheving av konkrete saker. Gjennom felles utredningsarbeid utnyttes ulikheter i kompetanse og erfaringer. Dette bidrar til en mer effektiv håndheving i Norden og gjør at de nordiske land også får større gjennomslagskraft i internasjonale fora. Sverige har nå tiltrådt den nordiske avtalen om samarbeid som blant annet omfatter utveksling av konfidensiell informasjon. Norge, Danmark og Island inngikk denne avtalen i 2001.

I 2003 ble det blant annet utarbeidet nordiske rapporter om konkurransen på markedet for elektrisk kraft og om avhjelpende tiltak i fusjonssaker.

INTERNATIONAL COMPETITION NETWORK (ICN)

ICN ble opprettet i 2002 for at konkurransemyndigheter og andre konkurranseeksperter fra i- og u-land skal ha et forum for diskusjon om konkurransepolitikk. Konkurransetilsynet deltar i dette nettverket.

Målet for samarbeidet er at håndhevingen skal bli mer effektiv.

Konkurransemyndighetene i 84 land var per 1. januar 2004 medlemmer av nettverket. Emner for diskusjon det siste året har vært fusjon, «advocacy» og kapasitetsbygging, hvilket har medført publisering av anbefalte retningslinjer. Disse er fulgt opp av norske konkurransemyndigheter.

ORGANISASJONEN FOR ØKONOMISK SAMARBEID OG UTVIKLING (OECD)

Konkurransesekretariatet i OECD består av konkurransemyndighetene i OECDs 30 medlemsland og møtes tre ganger i året. Målsettingen med møtene er å utveksle erfaringer med å håndheve, utvikle og fremme konkurransepolitikk. Arbeidet resulterer også i anbefalinger, blant annet om hvordan ulovlige karteller kan bekjempes, og om metoder for fusjonskontroll.

Samspill mellom forbruker- og konkurransepolitikk, deregulering for å fremme konkurranse i markedene og organisering av offentlig næringsvirksomhet var viktige temaer i 2003.

Konkurransetilsynet bidro i 2003 med skriftlige og muntlige innlegg under konkurransekomiteéens møter om temaer som virkemidler i fusjonskontrollen, finansiering og kjøp av ulønnsomme tjenester i deregulerte markeder, straffeforfølgning av enkeltpersoner i kartellsaker og forholdet mellom konkurranse- og forbrukerpolitikk.

OECD arbeider også med å utvikle multilaterale konkurranseregler som kan bli en del av WTO-avtalen. Etter sammenbruddet i WTO-forhandlingene høsten 2003 i Cancún, Mexico, arbeider OECD med forslag som kan bidra til å få forhandlingene i gang igjen. Gjennom sitt globale forum for konkurranse arbeider OECDs medlemsland med å utvikle konkurransepolitikken i økonomisk mindre utviklede land.

Reguleringsreformer er en betegnelse på endringer som tar sikte på å få konkurransen og markedene til å fungere bedre. Konkurransesekretariatet sluttførte i 2003 en bred vurdering av norsk konkurransepolitikk. OECD anbefalte blant annet å endre dagens konkurranselov i samsvar med Regjeringens forslag til ny konkurranselov, og at Regjeringens arbeid med å reformere norsk forvaltning og økonomi bør fortsette med uforminset kraft.

OECD foretar årlig vurderinger av norsk økonomi. Disse vurderingene presenteres for OECDs komité for økonomisk utvikling og reguleringsreform, og en av konklusjonene er at konkurransepolitikken i Norge er blitt vesentlig styrket i de senere årene.

Vera Holst Eckbo, internasjonal koordinator

ving. Dette vil medføre at håndhevingssystemene blir noe forskjellige i EU- og EFTA-pilaren. Man får et mindre effektivt system for samarbeid om bekjempelse av karteller og misbruk av

dominerende stilling i saker hvor samhandelen i EØS er påvirket. EFTA-landene, EFTAs overvåkningsorgan og Europakommisjonen hadde løpende kontakt om denne saken gjennom hele 2003 og regner med å finne en løsning i 2004.

Rådet for den europeiske union ble mot slutten av 2003 enig om innholdet i en ny forordning for kontroll av foretakssammen-

– Vi skal håndheve loven og stimulere konkurransen

Når konkurranse virker, reflekterer prisen produksjonskostnadene og forbrukernes betalingsvilje.

Konkurranselovens formål er «å sørge for effektiv bruk av samfunnets ressurser ved å legge til rette for virksom konkurranse».

I markeder med virksom konkurranse styres produksjonsressursene mot produkter som etterspørerne vil ha, og dette fører til at det ikke sløses med ressursene. Dermed bidrar konkurranse til størst mulig verdiskaping i samfunnet, til nytte for forbrukere, skattebetalere og produsenter.

KONKURRANSETILSYNETS VIRKEMIDLER

Konkurransetilsynets hovedoppgave er å håndheve konkurranseloven. Et prioritert område er å avdekke brudd på lovens forbud mot prissamarbeid, anbudsamarbeid og markedsdeling. Tilsynet kan anmelde brudd på forbudsbestemmelsene, men etter søknad fra partene kan det også gi dispensasjon fra forbudene. Anmeldelser sendes til Økokrim eller lokale politidistrikter for nærmere etterforskning og avgjørelse av påtale spørsmålet.

« Konkurransetilsynets hovedoppgave er å håndheve konkurranseloven.

I tilfeller hvor forbudsbestemmelsene ikke er overtrådt, men en atferd eller aktivitet likevel har konkurransebegrensende virkning, kan Konkurransetilsynet gripe inn. Inngrep innebærer et individuelt forbud mot den aktuelle markedsatferden. Også bedriftserverv og fusjoner kan begrense konkurransen i markedene, og dermed bli gjenstand for inngrep. Et inngrep kan også være et påbud om å gjøre noe bestemt i markedet.

Konkurransetilsynet kan sette i verk tiltak for å gjøre markedene mer gjennomskjulte. I tillegg til generelt informasjonsarbeid og prisundersøkelser kan det gis påbud om prismerking av varer og tjenester.

Disse virkemidlene retter seg mot private aktører, men Konkurransetilsynet kan også

på selvstendig grunnlag påpeke konkurransebegrensende virkninger av offentlige reguleringer. Tilsynet kan blant annet fremme forslag med sikte på å forsterke konkurransen og lette markedsadgangen for nye konkurrenter.

REGJERINGENS KONKURRANSE-POLITISKE HANDLINGSPLAN

Regjeringen har gjennom sin konkurransepolitiske handlingsplan gitt klart uttrykk for at den ønsker en bedre utnyttelse av samfunnets ressurser. Søkelyset er særlig rettet mot offentlig sektor. Konkurransetilsynet har bidratt aktivt ved oppfølgingen av de fem punktene i handlingsplanen:

- Styrking av konkurransemyndighetene
- Gjennomgang av offentlige reguleringer og ordninger som kan ha konkurransebegrensende virkninger
- Sikre at offentlige innkjøp bidrar til å stimulere konkurranse og etableringsmuligheter
- Sikre at salg av statlige selskaper ikke bidrar til konkurransebegrensninger og monopoldannelser
- Sørge for at offentlig virksomhet blir organisert og drevet på en måte som fremmer konkurransen

På oppdrag fra Arbeids- og administrasjonsdepartementet har Konkurransetilsynet kartlagt offentlige reguleringer som kan virke konkurransebegrensende.

Regjeringen har gitt klart uttrykk for at den ønsker en bedre utnyttelse av samfunnets ressurser. Søkelyset er særlig rettet mot offentlig sektor.

Kartleggingen, som var basert på opplysninger fra markedsaktører, de øvrige departementene og et utvalg av kommuner, resulterte i 650 problemstillinger. Et gjennomgående tema er regulering av etableringsmuligheter, konkurransevidende skatter og avgifter, samt konkurranse mellom offentlig og privat virksomhet som ikke foregår på like vilkår.

Etter denne gjennomgangen har Konkurransetilsynet overfor Arbeids- og administrasjonsdepartementet anbefalt områder hvor muligheter for reguleringsendringer bør utredes nærmere. Blant de aktuelle områdene er markedene for offentlige tjenestepensjoner, livrente, og sikkerhetskontroll av heis. Også plan- og bygningsloven, serveringsloven og reguleringsloven innen jordbruk og meierisektoren ble foreslått gjennomgått.

Kommunikasjon og profilering gir resultater

Konkurransetilsynet har de seneste årene økt satsingen på kommunikasjon og profilering, og innsatsen har gitt resultater.

Medieinteressen for Konkurransetilsynets arbeid var i 2003 større enn noensinne, og oppslagene hadde gjennomgående en meget positiv vinkling, sett med etatens øyne. Det er nå bred forståelse hos hovedmålgruppene, næringslivets aktører og forbrukerne, om behovet for en aktiv konkurransepolitikk, og tilsynet nyter godt av et fordelaktig omdømme.

Den sterke fokuseringen på forbrukernes interesser har vist seg å være en effektiv strategi for Konkurransetilsynet. Når forbrukerne har kunnskap om de forskjellige markedene og kan gjøre visse valg med hensyn til pris og kvalitet, bidrar de aktivt til å fremme økt konkurranse. Dette gir mer effektiv bruk av samfunnets ressurser, i tråd med konkurranselovens formål.

STOR MEDIEINTERESSE

Konkurransetilsynet bruker informasjon om aktuelle saker som et virkemiddel for å synliggjøre sin virksomhet og rolle i samfunnet. Virksomheten følges med stor interesse av aviser, bransjeblader, nettsted, radio og fjernsyn.

Av enkeltsaker var det særlig DnB NOR-fusjonen og flere saker i legemiddelmarkedet, blant annet en storstilt bevissikringsaksjon, som fikk mange medieoppslag. Dessuten var det en omfattende mediedekning av Regjeringens beslutning om å flytte Konkurransetilsynet til Bergen.

KONKURRANSENYTT MED BREDE

Konkurransenytt har vært utgitt i over tre år og kom med åtte nummer i 2003. Bladet rapporterer aktuelle og viktige saker fra Konkurransetilsynet. Det tar også sikte på å være en innfallspurt til temaet konkurranse i en tilgjengelig og etterrettelig form.

Et siktemål med Konkurransenytt er å vise bredden i konkurransemyndighetenes arbeid, ved å fokusere på ulike produkt- og tjenestemarkeder, både lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Bredden gjenspeiles også i forhold til saks typer, som kan variere fra karteller, konkurransehindrende atferd og fusjon-

er, til tiltak for å stimulere konkurransen.

I 2003 hadde Konkurransenytt mye kartellstoff, med omtale av aktuelle saker og regelverk i Norge, EU, USA og andre land, og med oppsummerende oversikter. Dette ble gjort i forbindelse med at Konkurransetilsynet anmeldte saker, og ved avdekking og bøtelegging av karteller i andre land.

Informasjonsbladet er gratis, og har et opplag på 3000. Det distribueres til abonnenter innen offentlig forvaltning, advokatfirmaer, næringslivet, massemedier og andre interesserte.

Tilbakemeldinger tyder på at Konkurransenytt legges merke til og vekker interesse.

GOD BEDØMMING AV INTERNETTSIDENE

Konkurransetilsynets internettsider kom best ut i en sammenligning med 494 andre offentlige etater. Internettsidene ble også nominert i andre sammenhenger, og besøket på sidene fortsatte å øke, til 850 000 besøk i 2003, mer enn en fordobling fra året før.

Sammen med Tysnes kommune toppet Konkurransetilsynet listen over offentlige nettsteder med best kvalitet. De offentlige internettsidene ble evaluert av norge.no, Statskonsult og Vestlandsforskning.

I en annen sammenligning ble internettsidene rangert uplassert som et av de ti beste statlige nettstedene. Videre ble kraftprisbasen med oppdatert informasjon om kraftpriser nominert til Rosing-prisen.

En organisasjon i omstilling

Konkurransetilsynet er ett av flere statlige tilsyn som Stortinget har bestemt skal flytte ut av Oslo. Tilsynet skal være etablert i Bergen innen 1. januar 2007. Arbeidet med planlegging og gjennomføring av omstillingsprosessen hadde høy prioritet i 2003.

Det er Stortingets forutsetning at omstillingsprosessen skal gjennomføres på en slik måte:

- at Konkurransetilsynet fungerer godt i omstillingsperioden,
- at omstillingsprosessen ikke fører til utstøting av ansatte og at flest mulig flytter med,
- at et nytt, effektivt miljø bygges opp systematisk.

For å oppnå dette gjennomførte Konkurransetilsynet i løpet av 2003 en rekke tiltak for å forberede den fysiske flyttingen. Samtidig har det vært viktig å legge til rette for et godt arbeidsmiljø i Oslo, slik at pro-

duktiviteten kan opprettholdes på samme høye nivå som i dag gjennom hele omstillingsperioden. Etablering av virkemidler for å ta vare på kjernekompetanse i Oslo har derfor hatt høy prioritet.

FLYTTEPLANER OG ORGANISERING

Våren/sommeren 2004 vil Konkurransetilsynet være etablert i Bergen med deler av sin virksomhet. I første omgang vil virksomheten i Bergen bestå av en ny markedsavdeling. Det er gjennomført interne ansettelser for å danne kjernen i den nye avdelingen. En ekstern rekrutteringsprosess er i gang, og ledelsen for den nye avdelingen skal etter planen være på plass før sommeren.

Ytterligere rekruttering vil skje gradvis.

Arbeidet med å skaffe Konkurransetilsynet egnede lokaler i Bergen ventes avsluttet i løpet av våren 2004. I tillegg til permanente lokaler fra sommeren 2006 må det også finnes midlertidige løsninger fra våren/sommeren 2004.

Konkurransetilsynet legger stor vekt på effektivt samvirke mellom enhetene i Oslo og Bergen i omstillingsperioden, og vurderer fortløpende behovet for organisatoriske justeringer. Tilsynet har i bruk og vil videreutvikle moderne elektroniske kontorstøtte- og kommunikasjonssystemer som vil forenkle og effektivisere samhandling og samarbeid. Løsningene vil samtidig gjøre det

mulig å etablere mer fleksible arbeidsformer for ansatte som er på reise, mulighet for hjemmekontor eller andre former for fjernarbeid. Dette vurderes som nødvendig for å kunne gjennomføre omstillingsprosessen på en god måte.

Konkurransetilsynet legger stor vekt på fleksibel og effektiv bruk av den enkelte medarbeiders kompetanse og ressurser. Det arbeides med en rekke forskjellige oppgaver, ofte i prosjekter på tvers av avdelinger. Det legges stor vekt på kvalitetssikring av saksbehandling.

PERSONELL OG ARBEIDSMILJØ

Ved utgangen av 2003 hadde Konkurransetilsynet 121 ansatte, herav fire i permisjon med lønn og 15 i permisjon uten lønn. Kjønnssammensetningen blant de ansatte var 47 prosent kvinner og 53 prosent menn. Kvinneandelen i lederstillinger var 38 prosent.

Beregnet turnover, definert som antallet som formelt fratrer sitt ansettelsesforhold, målt mot antall ansatte ved inngangen til året, var 6 prosent i 2003. En annen måte å vurdere utskiftningen av personell på, er å se på personalavgangen i forhold til lønnsopphør. Dette gir en utskiftning på 16 prosent.

Konkurransetilsynet inngikk i desember 2002 avtale med trygdeetaten om et «mer inkluderende arbeidsliv». Sykefraværet i 2003 var på 4,7 prosent. Dette er en nedgang på 1 prosent fra 2002, og under målsettingen på 5 prosent i avtalen om inkluderende arbeidsliv.

TILTAK I FORHOLD TIL ANSATTE

Gjennomføringen av flytte- og omstillingsprosjektet i Konkurransetilsynet representerer en stor utfordring for både ledelsen og de øvrige ansatte. Fortsatt er det bare et mindre antall medarbeidere som har sagt seg villig til å flytte med til Bergen. Parallelt med oppbyggingen av en ny organisasjon i Bergen blir det derfor særlig viktig å opprettholde tilsynets kompetanse og tilstrekkelig kapasitet i Oslo.

Konkurransetilsynet har i januar 2004 utarbeidet virkemiddelpakker for de ansatte i forbindelse med omstillingsprosessen. Tilsynet satser bevisst på kompetanseutvikling, og alle medarbeidere har fått tilbud om forskjellige typer kompetanseoppbyggende tiltak for de neste tre årene. Disse tiltakene skal være med på å sikre videre

Kompetanseutvikling vil fortsatt være et satsingsområde i omstillingsprosjektet

« Konkurransetilsynet legger stor vekt på fleksibel og effektiv bruk av den enkelte medarbeiders kompetanse og ressurser. Det arbeides med en rekke forskjellige oppgaver, ofte i prosjekter på tvers av avdelinger.

kompetanseoppbygging for alle medarbeidere, også ansatte som ikke ønsker å flytte med til Bergen, slik at de lettere skal kunne skaffe seg nytt arbeid i Oslo.

Flere av lederne i Konkurransetilsynet deltok i løpet av 2003 i eksterne lederutviklingsprogrammer. Dette vil fortsatt være et satsingsområde i omstillingsprosjektet.

MODERNISERING OG EFFEKTIVISERING

Ledelsen i Konkurransetilsynet arbeider målrettet for å modernisere og effektivisere organisasjonen. Eksternt skal dette merkes i form av økt servicegrad og tilgjengelighet, internt i form av mer effektiv saksbehandling.

Utvidet bruk av moderne informasjons-

teknologi står sentralt. Som en del av omstillingsprosjektet er det besluttet å innføre ny teknologi som bedrer tilgjengeligheten til informasjon for de ansatte, og samtidig bidra til mer fleksibel ressursutnyttelse i den perioden Konkurransetilsynet vil være lokalisert både i Oslo og i Bergen.

Elektroniske tjenester i forhold til publikum er en viktig del av dette prosjektet, og det arbeides blant annet med løsninger som er rettet inn mot innføringen av ny konkurranselov i 2004. Bruk av informasjonsteknologi i arbeidet med modernisering og effektivisering vil være et viktig satsingsområde for Konkurransetilsynet i omstillingsprosessen.

Enhetene i organisasjonen

Konkurransetilsynet legger vekt på prosjektorganisering og samarbeid på tvers av seksjoner og avdelinger.

STABEN

Samordning og koordinering av juridiske og økonomiske utredningsprosjekter. Samordning av internasjonal virksomhet. Eksternt og internt informasjons- og kommunikasjonsarbeid. Rådgivning for konkurransedirektøren i enkeltsaker. Kompetanseoppbygging i etaten.

ADMINISTRASJONSAVDELINGEN

- Personaladministrasjon
- Økonomiforvaltning
- Dokumentasjon
- IT-tjenester
- Administrativ service

MARKEDSAVDELINGENE

Tilsyn med markedene, vurdering og iverksettning av tiltak overfor konkurransebegrensninger, herunder inngrep mot konkurranseskadelig atferd, inngrep mot fusjoner og aksjeoppkjøp, dispensasjoner fra forbudsbestemmelsene.

MARKEDSAVDELING 1

- Seksjon M1:
Dagligvarer og primærnæringer
- Seksjon M2:
Finans, forbruksvarer og tjenesteyting
- Seksjon M3:
Energi og innsatsvarer

MARKEDSAVDELING 2

- Seksjon M4:
Transport, bygg og eiendom
- Seksjon M5:
Medier, telekommunikasjon og helse

ETTERFORSKNINGSAVDELINGEN

Hovedansvar for etterforskningsvirksomheten. Planlegging og gjennomføring av etterforskning, herunder bevissikring og forklaringsopptak.

Konkurransedirektøren

Knut Eggum Johansen

Staben

Juridisk direktør
Mads Magnussen

Prosjekt- og utredningskoordinator
Eigil P. Johnsen

Internasjonal koordinator
Vera Holst Eckbo

Fung. informasjonssjef
Knut Wettermark

Administrasjons- avdelingen

Avdelingsdirektør
Bjørn Braathen

Personalseksjonen

Økonomiseksjonen

Økonomisjef
Hogne Steinbakk

Seksjon for dokumentasjon og administrativ service

Markedsavd. 1

Avdelingsdirektør
Lasse Ekeberg

Seniorrådgiver
Jonn Ola Sørensen
Thea S. Skaug

**Seksjon M1
(dagligvarer og primærnæringer)**
Seksjonssjef
Mona Ljunggren

**Seksjon M2
(finans, forbruksvarer og tjenesteyting)**
Seksjonssjef
Geir Pettersen

**Seksjon M3
(energi og innsatsvarer)**
Seksjonssjef
Birgit Løyland

Markedsavd. 2

Avdelingsdirektør
Lasse Fridstrøm

Seniorrådgiver
Per Langseth
Anne Beate S. Hammerstad

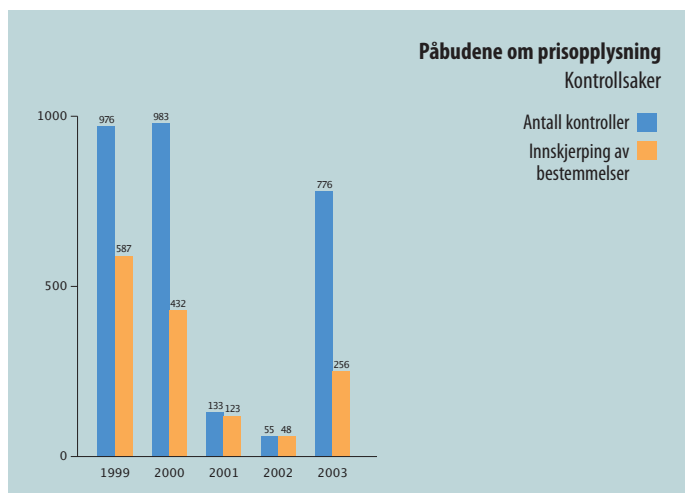
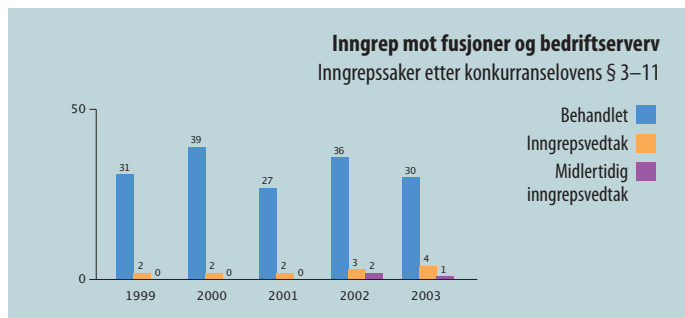
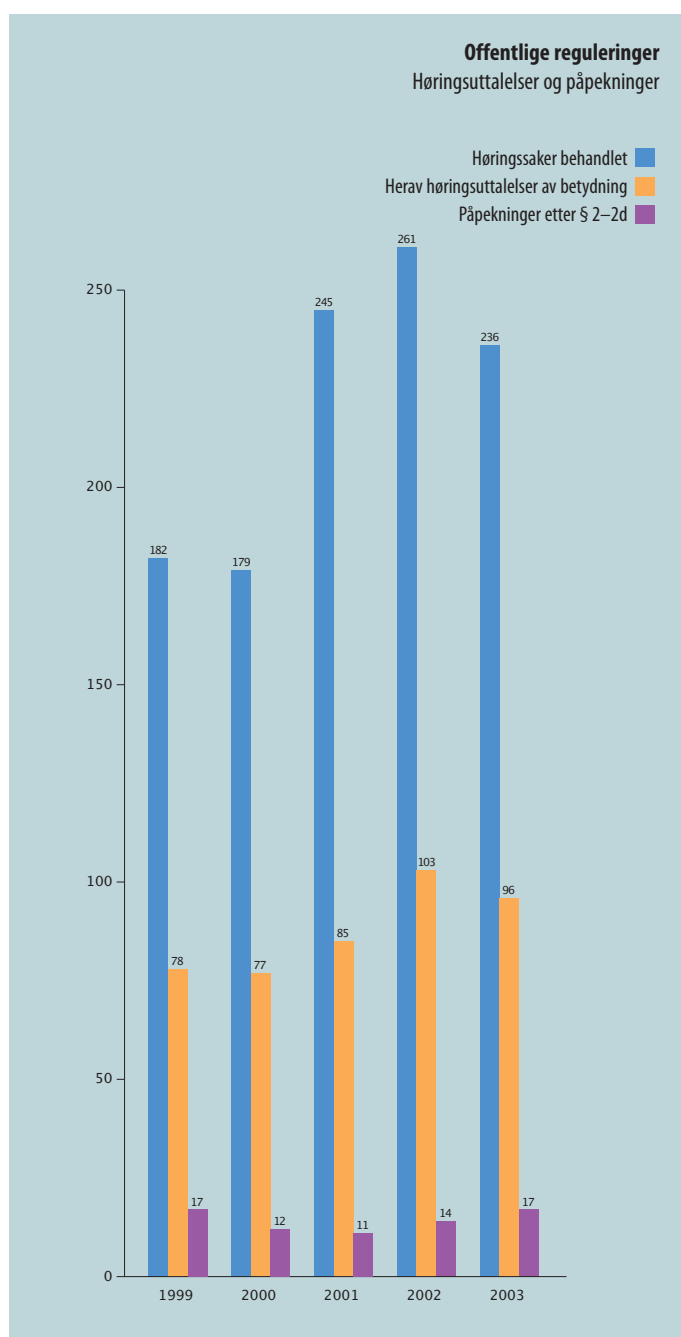
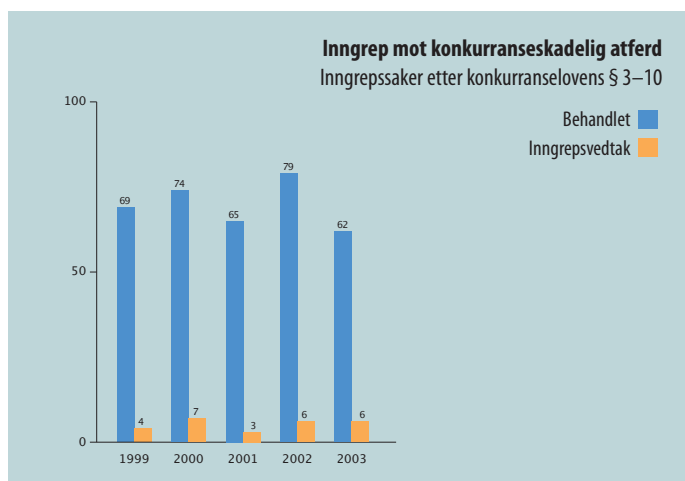
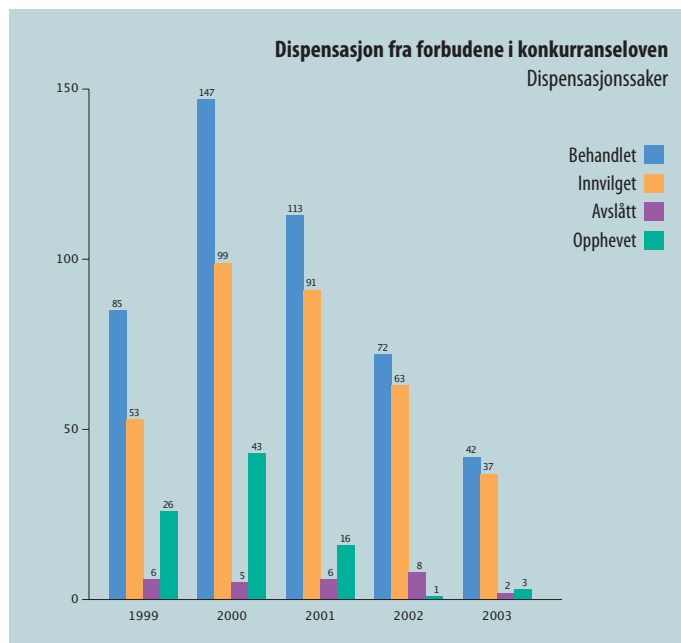
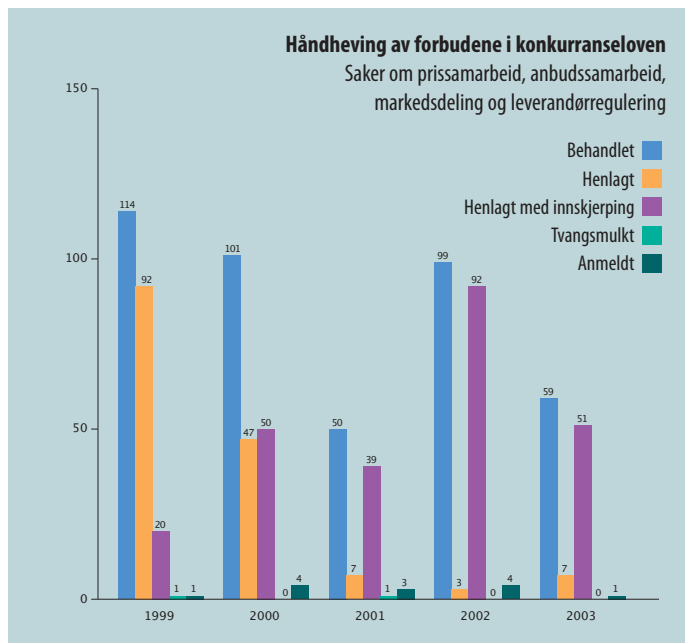
**Seksjon M4
(transport, bygg og eiendom)**
Seksjonssjef
Eivind Kloster-Jensen

**Seksjon M5
(medier, telekommunikasjon og helse)**
Seksjonssjef
Asbjørn Englund

Etterforsknings- avdelingen

Avdelingsdirektør
Cecilie Wetlesen Borge

Statistikken omfatter saker behandlet av Konkurransetilsynet i 2003

Konkurransetilsynet
Norwegian Competition Authority

Konkurransetilsynet

Postboks 8132 Dep, 0033 Oslo

Besøksadresse: H. Heyerdahls gate 1

Telefon: 22 40 09 00

Telefaks: 22 40 09 99

E-post: post@konkurransetilsynet.no

www.konkurransetilsynet.no